

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Natálie Stuchlíková

Účast dítěte na rodinné mediaci

Diplomová práce

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Účast dítěte na rodinné mediaci vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 94 465 znaků včetně mezer.

V Olomouci dne 28. 6. 2022

Natálie Stuchlíková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce, JUDr. Lence Westphalové, Ph.D., za odborné vedení, všestrannou pomoc a spolupráci při zpracování této práce. Ráda bych poděkovala i své rodině a kamarádům, kteří mi byli po celou dobu studia velkou oporou.

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
1. Rodinná mediace a její specifika	8
1.1 Pojem mediace	8
1.2 Pojem rodinná mediace	9
1.3 Principy (mediace a) rodinné mediace	11
1.3.1 Zájem dítěte	13
1.4 Specifika rodinné mediace	15
1.4.1 Mediátor	15
1.4.2 Účastníci mediace	17
2. Využití rodinné mediace v praxi	18
2.1 Konflikty mezi manžely	18
2.2 Konflikty mezi rodiči společných dětí	20
2.3 Konflikty mezi rodiči a dětmi	22
2.4 Rodinná mediace ve specifických případech	24
2.4.1 Mediace v případech násilí mezi rodiči	24
2.4.2 Mediace v případech sexuálního zneužívání dětí	25
3. Práva dítěte v kontextu rodinné mediace	28
3.1 Pojem dítě	28
3.1.1 Věk	28
3.2 Participační práva dítěte	29
3.2.1 Mezinárodní právní úprava	31
3.2.2 Právo dítěte být informováno	31
3.2.3 Právo dítěte vyjádřit svůj názor	33
4. Postavení a role dítěte v rodinné mediaci	36
4.1 Děti jako účastníci rodinné mediace	36
4.2 Zapojování dětí v průběhu mediace	38
4.3 Argumenty proti zapojování dětí do mediace	40
Závěr	41
Seznam použitých zdrojů	43
Abstrakt	48
Abstract	48
Klíčová slova	49
Key words	49

Seznam použitých zkratk

OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
ZOM	zákon č. 202/2012 Sb., zákon o mediaci, ve znění pozdějších předpisů
ÚPD	Úmluva o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.), ve znění pozdějších předpisů
ČR	Česká republika
SJM	společné jmění manželů
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
MCOL	Mediační centrum Olomouc

Úvod

Diplomová práce se zabývá účastí nezletilých dětí na rodinné mediaci. Dané téma bylo zvoleno s ohledem na to, že o problematice rodinné mediace, jakožto specifickém druhu mimosoudního řešení sporů, panuje stále poměrně nízké povědomí. Konkrétně pak oblast zapojení nezletilých dětí do celého procesu rodinné mediace nebyla doposud důkladně zmapována.

Konflikty v rodinném prostředí jsou často psychicky velmi náročnou situací, která se bezesporu dotýká i nezletilých dětí. Konfliktní situace mohou být různé, většinou jsou však spojeny s rozpadem manželství či nesezdaného soužití rodičů, s péčí o jejich děti, placením výživného nebo také s majetkovými poměry v rodině. Rodinná atmosféra bývá v těchto chvílích napjatá a stresující, z rodičů se stávají nepřátelé, kteří v horších případech neváhají použít své děti jako nástroj pomsty. Mnohdy proto právě děti prožívají rodinné konflikty nejintenzivněji a jsou jimi nejvíce zasaženy po citové stránce.

Především v záležitostech rodiny a dospívajících dětí je žádoucí se dohodnout a nalézt nejpříjemnější řešení pro všechny, kterých se spor dotýká. Proto se v takových případech jeví jako vhodné užití metody mediace. Filozofie této metody se mi osobně velmi zamlouvá a považuji ji za nejvíce kultivovaný a důstojný způsob, jak rodinné trable vyřešit. Navíc lze díky ní předejít dlouhým soudním sporům a tahanicím, které mohou rodinné vazby ještě více poškodit.

Tím, že jsou děti ve většině případů do sporů v rodině zainteresovány, měl by i jim být v rámci mediace dán prostor pro vyjádření, a to samozřejmě za předpokladu, že jsou rozumově dostatečně vyspělé. Jejich požadavky, zájmy a přání by měly pak být reflektovány i v závěrečné dohodě.

Cílem této diplomové práce je objasnit, jaká práva dítěti náleží v rámci rodinné mediace, nakolik by se mělo podílet na rodinné mediaci a jakým způsobem k nim v rámci tohoto procesu přistupovat. Dále také zanalyzovat argumenty pro i proti zapojení dětí do mediace. Hlavní výzkumná otázka je následující: Jakou měrou by se dítě mělo aktivně podílet na rodinné mediaci?

Práce je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. První kapitola se věnuje základním pojmům, jejichž vysvětlení slouží k pochopení problematiky rodinné mediace. Je zde definována mediace a rodinná mediace a představena právní úprava této metody. Obsahem této kapitoly jsou i základní principy, zvýšená pozornost je věnována zájmu dítěte. Poslední část se věnuje specifickým rodinné mediace, konkrétně osobě mediátora a samotným účastníkům mediace.

Druhá kapitola se zaměřuje na využití rodinné mediace v praxi. Kromě běžných případů využití mediace, např. při rozvodu manželství, je pozornost zaměřena také na případy specifické, konkrétně na mediaci v případech násilí mezi rodiči nebo v případech sexuálního zneužívání dětí.

V úvodu třetí kapitoly je vymezen pojem nezletilé dítě, stěžejní část kapitoly se pak věnuje participačním právům dítěte v kontextu rodinné mediace a jejich vnitrostátní i mezinárodní právní úpravě. Důkladněji je rozebráno právo dítěte vyjádřit svůj názor.

Úkolem čtvrté kapitoly je přiblížit zapojení dětí do rodinné mediace, jak nezletilé dítě vůbec zapojit do tohoto procesu a v jakých případech je to vhodné a v jakých naopak ne. Vymezeny jsou jak pozitivní názory na zapojení dětí, tak i argumenty proti.

V práci je využívána především metoda deskriptivní a analytická, v některých pasážích také komparativní metoda. Při psaní diplomové práce jsem čerpala převážně z odborné literatury a vnitrostátních i mezinárodních právních předpisů. V menší míře jsem vycházela ale také z judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího soudu, komentářů k příslušným ustanovením či z odborných časopisů.

Na závěr ještě nutno podotknout, že rodinná mediace je metodou interdisciplinární a je zkoumána jak z pohledu práva, tak z pohledu psychologie, sociologie a jiných společenských věd. Tato práce je zaměřena obzvláště na aspekty právní.

Práce je zpracována na základě právní úpravy účinné ke dni 28. 6. 2022.

1. Rodinná mediace a její specifika

První kapitola práce bude věnována vysvětlení samotného pojmu mediace, jejímu historickému vývoji a právnímu zakotvení. Objasnění tohoto institutu je nezbytné pro nadcházející kapitoly mé diplomové práce. Dále se bude tato kapitola zabývat už konkrétně mediací rodinnou a jejími principy a specifiky.

1.1 Pojem mediace

Definicí pojmu mediace je možné nalézt hned několik, a to jak v české, tak i zahraniční literatuře. Četnost definic je zapříčiněna mimo jiné i tím, že mediací se kromě práva zabývá také řada dalších oborů, zejména psychologie a sociologie a tyto obory pak mají své vlastní definice.

Pojem mediace vychází z latinského slova „medius“, což v překladu znamená prostřední, střední nebo také nestranný či neurčitý.¹ Český zákon o mediaci ji v § 2 písm. a) popisuje jako „*postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody.*“²

Mně osobně se ze všech nastudovaných definic nejvíce zalíbila definice v knize paní docentky Lenky Holé, kde se uvádí, že „*Mediace je proces, jímž se snažíme obrazně řečeno „vyjít vstříc na půl cesty“.* Dosáhnout dohody mezi stranami. Ani jedna z nich by se neměla cítit poražena, zneužita či ponížena.“³

Pojem mediace tedy můžeme shrnout jako určitý nenucený, strukturovaný proces, jehož cílem je vyřešení konfliktu mezi účastníky a dosažení dohody, k čemuž jim dopomáhá třetí nestranná osoba – mediátor. Mediátor musí vystupovat nestranně, nezaujatě a neutrálně, jeho hlavním úkolem je vést sporné strany k nalezení společné smírné cesty a uzavření přijatelné dohody, která může být i právně závazná. O samotném výsledku sporu však rozhodují pouze strany konfliktu, nikoliv mediátor, ten nesmí účastníkům své řešení podsouvat a nutit.⁴

¹HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Grada, 2011, s. 50.

² § 2 písm. a) zákona č. 202/2012 Sb., zákon o mediaci, ve znění pozdějších předpisů

³WESTPAHOVÁ, Lenka, SPÁČIL, Ondřej, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Legislativní možnosti a meze mediace konfliktu v rodinněprávních vztazích*. In HOLÁ, Lenka a kol.: *Mediace a možnosti využití v praxi*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2013 s. 100.

⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka, SPÁČIL, Ondřej, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Mediace a mediátor*. In HOLÁ, Lenka a kol.: *Mediace a možnosti využití...*, s. 100.

1.2 Pojem rodinná mediace

Určitá nejednotnost a pluralita panuje i ohledně definice rodinné mediace. Pro objasnění tohoto pojmu bych si jej proto nejprve rozebrala a postupně vysvětlila.

Pojem mediace byl již definován v předešlé podkapitole, zbývá tedy charakterizovat rodinu. Co se týče legální definice, v současném právním řádu ji nalezneme pouze v zákoně o státní sociální podpoře, kde v § 7 stojí, že za rodinu se pro účely daného zákona považuje oprávněná osoba a společně s ní také posuzované osoby, a není-li těchto osob, považuje se za rodinu sama oprávněná osoba.⁵ Tato definice však slouží především pro účely zákona o státní sociální podpoře než jako všeobecná definice rodiny, proto ji nemůžeme v tomto případě použít. Dále přichází v úvahu hledat definici v občanském zákoníku, zde se v § 3 odst. 2 písm. a) uvádí, že rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany, žádné konkrétnější vymezení v tomto zákoně však nenajdeme, a to ani v části druhé, která se věnuje rodinnému právu.⁶

Z pohledu nynějšího práva lze rodinu chápat jako na životní společenství založené na základě manželství nebo obdobném lidském svazku. Toto životní společenství tvoří jedinci, které spojuje společný způsob života, společné bydlení, jejich vzájemná blízkost, ochota si pomáhat, citová pouta tvořená mezi nimi a další vazby, např. majetkové či osobní.⁷

Nutno podotknout, že rodina prošla za několik posledních desítek let velkým vývojem a změnou. Již neplatí, že celá rodina žije v jednom domě a že ženy jsou především v domácnosti, starají se o děti a muži vydělávají peníze. Obvyklá je i neúplná rodina, která je tvořená pouze jedním biologickým rodičem a dítětem. Ta je častým důsledkem vysoké rozvodovosti a krachu manželství, případně krachu nesezdaného soužití. I z tohoto důvodu, kdy vznikají stále nové modifikace rodinného soužití, nenalezneme v českém právním řádu jednotnou legální definici rodiny. Právo navíc na rodinné vztahy nahlíží pořád spíše konzervativně a ke změnám přistupuje postupně a pomaleji.⁸

Další definici současné rodiny nabízí také Ústavní soud, který judikoval, že „*Rodina představuje společenství blízkých osob, mezi nimiž existují úzké vazby příbuzenské, psychosociální, emoční, ekonomické a další. Ačkoliv tedy v rovině sociální reality je pojem rodiny velmi proměnlivý (sociální realita rodiny prochází postupnými změnami a pod jejich*

⁵ § 7 zákona č. 117/1995 Sb., zákon o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

⁶ § 3 odst. 2 písm. a) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 4.

⁸ KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 56-58.

vlivem se stále znatelněji rozměňuje i tradiční evropské pojetí rodiny a těmto proměnám nutně podléhá také právní regulace rodiny a rodinného života), nelze přesto přehlížet, že základem rodinných vazeb je tradičně právě biologické pouto pokrevního příbuzenství mezi členy rodiny.“⁹

S vlastní definicí rodiny přichází kromě práva pak samozřejmě také psychologie, sociologie a další společenské vědy. Od roku 2012 nalezneme i zákonnou definici tohoto procesu, a to konkrétně v zákoně o mediaci, dle něj je možné rodinnou mediaci chápat jako mediaci, která se zaměřuje na řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů.¹⁰ Pod tuto definici je možné zařadit otázky zabývající se výchovou a výživou nezletilých dětí, stykem dětí s rodiči a prarodiči, nedorozumění v rodinném soužití nebo také rozepře ohledně vypořádání společného jmění manželů či jiné majetkové záležitosti mezi manželi (např. společný nájem bytu manželi). V praxi lze narazit na označení rodinné mediace jakožto mediace inkluzivní. Znamená to, že rodinná mediace ztělesňuje jistou specializovanou mediační oblast, která požaduje osvojení si určitých mediačních technik sloužících pro zmírnění či úplné odstranění konfliktu, v němž vystupují nezletilé děti. Orientace na rodinnou mediaci se poznamenává u konkrétního mediátora do seznamu, což také uvádí § 17 odst. 1 písm. e) zákona o mediaci. Kdyby však toto označení u konkrétního mediátora v seznamu chybělo, neznamená to automaticky, že by měl být vyloučen z možnosti vést mediaci v této oblasti. Na druhou stranu lze ale říct, že zapsání tohoto údaje v seznamu je benefitem pro mediátora a hledí na něj jak strany konfliktu při vybírání mediátora (v rámci dobrovolné mediace), tak i samotný soud při ustanovování mediátora (v případě mediace soudní), kdy je v rámci občanského soudního řízení účastníkům nařízeno první setkání s mediátorem, pokud konflikt spadá do oblasti rodinné mediace.¹¹

Rodinná mediace je jednou z nejvíce uplatňovaných a využívaných mediací. Je většinou zaměřená na řešení konkrétního konfliktu a směřuje k dosažení dohody, která by byla přijatelná pro všechny její účastníky. Orientuje se především na budoucnost, například na zlepšení vztahů mezi účastníky nebo na uspořádání poměrů. Jejím cílem je stabilizace poměrů mezi členy rodiny, především rodičů a dětí. Dalším cílem je také obecně zlepšit rodinné vztahy a pomoci s odstraněním problémů a vyjasněním nedorozumění. Podstatné je naučit členy rodiny a svých problémech mluvit, vzájemně komunikovat a usilovat o nalezení společného řešení. Mediace při probíhajícím rozvodu a v porozvodovém období mohou snížit

⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06

¹⁰ § 2 písm. b) zákona č. 202/2012 Sb., zákon o mediaci, ve znění pozdějších předpisů

¹¹ POTOČKOVÁ. In DOLEŽALOVÁ, Martina a kol. *Zákon o mediaci: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 11-12.

vzniklé napětí a komplikace. V konečném důsledku se dá říct, že rodinná mediace představuje předcházení negativním sociálním jevům, které se pojí k rodinným krizím.¹² Osobně se ztotožňuji s tvrzením, že rodinná mediace může být nápomocná k vylepšení komunikace mezi členy rodiny a může samozřejmě vést k vyřešení přetrvávajících konfliktů.

Za cíl mediačního procesu se z pohledu práva považuje projednání rodinněprávních záležitostí v přiměřeném časovém úseku tak, aby zohledňovaly zájem nezletilých dětí a aby konečné rozhodnutí bylo přijato stranami konfliktu jako spravedlivé. Účelem mediace by mělo být také předejít soudnímu procesu, který je mnohdy pro členy rodiny zdlouhavý a emočně náročný.¹³

1.3 Principy (mediace a) rodinné mediace

Mediace je neformální postup, za jehož vedení a proces odpovídá mediátor. Určitá pravidla a zásady se vyvinuly převážně praxí a stanovují čím by se měla mediace řídit a co by měl mediátor při samotném procesu dodržovat. Tato pravidla povětšinou nejsou právně závazná, ale jsou zde i taková, která jsou upravena v zákoně o mediaci.

Vymezení principů mediace se může v literatuře různě lišit, jsou zde ale takové, na kterých se většina odborné literatury shoduje. Řadí se mezi ně princip dobrovolnosti, důvěry, tolerance, nestrannosti a neutrality, nehodnocení nebo také princip budoucnosti či odpovědnosti.¹⁴

Za podstatné považují zmínit princip dobrovolnosti, který se opírá o svobodné rozhodnutí stran konfliktu vstoupit do mediace. Bez něj by mediace ztratila výhody, které poskytuje, konečná dohoda stran by byla méně stabilní a snížila by se také šance na její provedení.¹⁵

Princip důvěry znamená, nejen to, že účastníci mediace by měli důvěřovat mediátorovi, ale také to, že by měli věřit druhé straně konfliktu její snahu nalézt řešení nebo sjednat dohodu. Důvěra se pojí také s důvěrností, tedy s vírou, že na veřejnost se dostanou pouze ty informace, na kterých se účastníci dohodnou a o zbytku se bude mlčet. ZOM uvádí povinnost mlčenlivosti v § 9, kde zmiňuje speciálně povinnost mediátora a výjimky z této povinnosti.¹⁶ Stanoví se zde, že mediátor je povinen zachovávat mlčenlivost o všech

¹² HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 112-114.

¹³ Tamtéž, s. 114.

¹⁴ PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace: nejúčinnější lék na konflikty*. 1. vydání. Praha: Grada, 2013, s. 62.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž, s. 63.

skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s přípravou a výkonem mediace.¹⁷ Mlčenlivost se vztahuje také na dokumenty, které byly sepsány během mediačního procesu (např. poznámky mediátora, poznámky účastníků mediace), závěrečná mediační dohoda však mlčenlivosti nepodléhá (pokud není mezi stranami dohodnuto jinak).¹⁸ V některých dalších státech zákon ukládá povinnost mlčenlivosti i ostatním účastníkům mediace, vnitrostátní právní úprava však tuto povinnost vztahuje pouze na mediátora a osoby, které se společně s ním podílely na přípravě a průběhu mediace, nikoliv na samotné strany. Záleží pak na mediátorech, jestli zakomponují ujednání o závazku mlčenlivosti všech přítomných do smluv o provedení mediace.¹⁹ Mediátor může být povinnosti mlčenlivosti zproštěn, a to na základě shody všech stran.²⁰ Z mého pohledu neexistence právního zakotvení povinnosti mlčenlivosti vztahující se i na ostatní účastníky mediace (vyjma mediátora) nepředstavuje problém. Tím spíše, když samotný mediátor může (ale nemusí) ujednání o mlčenlivosti zahrnout do smlouvy vyhotovené v rámci mediace. Je zde tedy ponechán prostor mediátorovi i stranám konfliktu a je pouze na nich, jestli budou na ujednání trvat a zavedou jej do smlouvy.

Nestrannost a neutralita patří mezi další pilíře mediace. Zákon hovoří v tomto ohledu zcela jasně a v § 5, kde ukládá povinnost mediátora odmítnout uzavření smlouvy o provedení mediace v případě, že by existoval vzhledem k jeho poměru k věci, ke stranám sporu nebo k jejich zástupcům důvod mít pochybnosti o jeho nepodjatosti.²¹ Pojmy nestrannost a neutralita spolu mohou v jistých ohledech splývat, některé etické kodexy rodinných mediátorů však poukazují, že mediátor má sice povinnost zachovat nestrannost vůči všem účastníkům, ale přesto by měl brát ohled na zájmy nezletilého dítěte. Takto je chápána nestrannost, neutralita je pak vnímána spíše ve vztahu mediátora ke stranám sporu. Je třeba, aby byl mediátor za nestranného a neutrálního vnímán stranami sporu, což může podpořit rovnoměrným očním kontaktem, stálým tónem hlasu, poskytnutím stejného časového úseku pro vyjádření a dalšími neverbálními projevy.²²

Za zmínku stojí také princip nehodnocení, který vysvětluje, že cílem ani smyslem mediace není hodnocení lidí, dějů nebo stavů. Mediace neslouží k hledání a posuzování něčí

¹⁷ § 9 zákona č. 202/2012 Sb., zákon o mediaci, ve znění pozdějších předpisů

¹⁸ POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se aneb průvodce mediačním procesem*. 1. vydání. Praha: Alfom, 2013, s. 58.

¹⁹ Tamtéž, s. 59.

²⁰ CHOLENSKÝ, Robert. Zákon o mediaci – mlčenlivost mediátora. In HOLÁ, Lenka a kol.: *Mediace a možnosti využití...*, s. 208.

²¹ § 5 zákona č. 202/2012 Sb., zákon o mediaci, ve znění pozdějších předpisů

²² POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se aneb...*, s. 61.

viny, mediátor se nemá k otázce míry zavinění účastníků konfliktu ani vyjadřovat. Také by měl respektovat presumpci neviny do doby, než se účastníci na zavinění samy shodnou.²³

Princip budoucnosti znamená, že mediace má sice vycházet z minulosti, která představuje zdroj informací o situaci, celý mediační proces se má ale orientovat na budoucnost. To je pro mediaci obecně typické.²⁴ Zaměření se na budoucnost odlišuje mediaci od soudního řízení nebo terapie. Úkolem mediátora není určit vinu jedné ze stran či analyzovat negativní situace z minulosti. Naopak by se měl snažit strany konfliktu přimět odhlédnout od věcí, které se již staly a jsou ukončené a přimět je zaměřit se na pohled vpřed.²⁵

A závěrem, princip odpovědnosti. Strany konfliktu za svá rozhodnutí přebírají veškerou zodpovědnost.²⁶ To potvrzuje i ZOM v ustanovení § 3 odst. 3, který říká, že „*Za obsah mediační dohody jsou odpovědné pouze strany konfliktu.*“²⁷ Odpovědnost za samotné naplnění dohody by pak měl počítovat i mediátor.²⁸

Dále bych již přešla od principů platných pro mediaci obecně k těm, které se váží k mediaci rodinné.

Mezi základní principy rodinné mediace patří neutralita mediátora, povzbuzování klientů vedoucí k jejich aktivitě a odpovědnosti, respekt k sebeurčení klientů (což ulehčuje jeho rozhodování) a dále kontrola mediátora nad procesní a formální stránkou mediace. Za základní princip můžeme považovat také to, že většina rozvádějících se manželů má vůli a přání zůstat kompetentními rodiči.²⁹

1.3.1 Zájem dítěte

Jedním z nejvíce podstatných principů ovládajících rodinnou mediaci je zájem dítěte.³⁰ Zájem dítěte je neurčitým právním pojmem, není proto jednoduché jej přesně vysvětlit. Je však třeba vždy přihlížet k jedinečnosti konkrétního dítěte.³¹ Učebnice rodinného práva uvádí, že je třeba jej považovat za prvořadý princip ve všech věcech, které se týkají dětí. Také uvádí, že nejlepším zájmem dítěte je to, co si dítě samo přeje, bráno samozřejmě s ohledem na jeho

²³ PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace: nejúčinnější lék...*, s. 64.

²⁴ Tamtéž, s. 68.

²⁵ HOLÁ, Lenka. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů...*, s. 40.

²⁶ PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace: nejúčinnější lék...*, s. 66.

²⁷ § 3 odst. 3 zákona č. 202/2012 Sb., zákon o mediaci, ve znění pozdějších předpisů

²⁸ PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace: nejúčinnější lék...*, s. 66.

²⁹ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 115-116.

³⁰ Tamtéž, s. 115.

³¹ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 200.

zdraví, psychický a fyzický stav a sociální situaci. Cílem je tedy, aby bylo dosaženo blaha, resp. prospěchu dítěte.³²

Tímto principem je v podstatě vyjádřeno, že dítě kvůli své nevypělosti a nedostatku úsudku není schopno rozhodovat samo za sebe a rozhodnutí za něj provádí jiná dospělá osoba, zpravidla rodič nebo osoba v obdobném postavení. Omezujícím prvkem při rozhodování třetí osoby je pak právě zásada nejlepšího zájmu dítěte. Daný princip je třeba chápat jako cíl a ideál, ke kterému má být směřováno za součinnosti všech zúčastněných osob.³³

Vyjádření tohoto principu je možné nalézt hned v několika mezinárodních právních dokumentech, přičemž klíčovým z nich je Úmluva o právech dítěte. Zájem dítěte je výslovně uveden v několika člancích ÚPD, za nejpodstatnější je ale považován článek 3, ten v prvním odstavci uvádí, že „*Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.*“³⁴ Nejlepší zájem dítěte tedy nemůže být jediným hlediskem, ale měl by být jedním z prvních aspektů, které je třeba vzít v úvahu, a měla by mu být přikládána značná váha ve všech rozhodnutích týkajících se dětí.³⁵

Nejvyšší soud definoval a shrnul sousloví nejlepší zájem dítěte jako: „*závazné uvážení soudů, když rozhodují o zaopatření, péči, pomoci či ochraně, jež nejlépe slouží dítěti.*“³⁶ Objasnil, že čl. 3 ÚPD požaduje, aby nejlepší zájem dítěte byl považován za přední hledisko při každé rozhodovací činnosti týkající se dětí. Záměrně je zde užito výrazu přední a ne prvořadý, protože nejlepší zájem dítěte má být zvažován na prvním místě a má na něj být kladen větší důraz než na jiné zájmy, nemusí ovšem mít za každou cenu absolutní prioritu.³⁷

Ústavní soud vyzdvihnul důležitost zájmu dítěte v nálezu sp. zn. III. ÚS 459/03, když vyjádřil, že obecné soudy mají povinnost zajistit rovnováhu mezi zájmy dětí a zájmy jejich rodičů, přičemž musí být kladen důraz na zájem dítěte, který může za jistých okolností převážit nad zájmem rodičů.³⁸

Jak jsem již uvedla výše, zájem dítěte řadíme mezi základní principy rodinné mediace, ale také rodinného práva obecně.³⁹ Zřetel na něj musí brát i soud při svém rozhodování, jak je

³² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol.: *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 25.

³³ ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka. Nejlepší zájem dítěte. *Právník*, 2019, roč. 158, č. 12, s. 1094.

³⁴ čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)

³⁵ HAMMARBERG, Thomas. The principle of the best interest of the child – what it means and what it demands from adults, *Council of Europe* [online]. rm.coe.int, 30. května 2008 [cit. 21. března 2022] Dostupné na <<https://rm.coe.int/16806da95d>>.

³⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03

³⁹ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice ...*, 2014, s. 202.

uvedeno např. v ustanovení § 866 OZ týkající se rozsahu rodičovské odpovědnosti, kde se výslovně stanoví, že určující jsou zájmy dítěte.⁴⁰

V rámci mediace pomáhají k prosazení této zásady mediátoři, kteří působí např. v rámci rozvodové mediace jako tzv. obhájci dětí a podávají rodičům informace o psychickém vývoji a potřebách jejich nezletilých dětí. Zároveň je jejich povinností odmítnout schválit návrh rodičů, který by děti nějakým způsobem poškozoval.⁴¹

Dle mého názoru je také právě tento princip tím prvořadým a nejpodstatnějším. Souhlasím s tím, že vždy by se mělo klást důraz na to, co je v zájmu dítěte a jaké z možných řešení připadajících v úvahu bude nejlepší především pro dítě, a pak až například pro jeho rodiče.

1.4 Specifika rodinné mediace

V této kapitole bych se ráda zaměřila na to, jaká specifika se pojí k rodinné mediaci. Konkrétněji popíšu osobu mediátora, uvedu, co musí splňovat, jak jej definuje zákon a jakými vědomostmi a dovednostmi musí disponovat. Prostor v této kapitole věnuji také samotným účastníkům mediace a vysvětlím rozdíly mezi „účastí na mediaci“ a „účastníkem mediace“.

1.4.1 Mediátor

Osoba mediátora je nedílnou součástí každé mediace. Úkolem mediátora není, jako například u soudce či rozhodce, předmětný spor rozhodnout nebo vznést obvinění ani zjistit, kdo z účastníků má či nemá pravdu. Dalo by se říct, že mediátor je určitým katalyzátorem. Sama jeho přítomnost má často automaticky vliv na dynamiku komunikace.⁴² Mediátor je nezávislá a nestranná osoba, jakýsi prostředník, který vchází do konfliktu a pomáhá stranám nalézt smírné řešení jejich sporu na základě jejich skutečných zájmů. Jeho úlohou je být neutrální, nehodnotit a neposuzovat. Stranám by měl naslouchat a napomáhat jim navázat mezi sebou komunikaci.⁴³

ZOM přináší definici mediátora v § 2 písm. c), kde charakterizuje mediátora jako fyzickou osobu, která je zapsaná v seznamu mediátorů. Mediáci dle ZOM mohou tedy poskytovat pouze mediátoři, kteří jsou zapsaní v tomto seznamu vedeném pod Ministerstvem

⁴⁰ § 866 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁴¹ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 115.

⁴² POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se aneb...*, s. 53-54.

⁴³ RANGLOVÁ, Pavla. *Nejen zapsaný mediátor v praxi. I. – Vhled do mediace*. Ostrava: S. Europe, 2020, s. 37-38.

spravedlnosti ČR.⁴⁴ Kromě zapsaných mediátorů však mohou v ČR mediaci vykonávat i jedinci na základě živnostenského oprávnění, v rámci pracovněprávního vztahu a také dobrovolníci.⁴⁵ Dobrovolníci, tedy mediátoři bez odborné kvalifikace, mohou ovšem snižovat důvěryhodnost a kvalitu mediace jakožto alternativy k soudnímu řízení.⁴⁶

Co se rodinné mediace týče, na osobu mediátora jsou kladeny určité specifické požadavky. Někteří odborníci na danou problematiku se shodují na tom, že rodinné konflikty by měl řešit mediátor, který disponuje odbornými znalostmi z oboru dětské psychologie, psychodiagnostiky nebo psychoterapie. S tím se také pojí fakt, že rodinnou mediaci je těžké přesně oddělit od rodinného poradenství a rodinné terapie.⁴⁷ Sama s tímto názorem odborníků souhlasím, znalost dětské psychologie je pro rodinného mediátora zajisté přínosná, obzvláště pokud v mediaci vystupují nezletilé děti.

Mediátor musí kromě odborných znalostí vykazovat také osobnostní předpoklady k výkonu této profese. V první řadě musí umět dobře naslouchat. Obě strany konfliktu potřebují být vyslyšeny. V rámci naslouchání získává potřebné informace a poskytuje zpětnou vazbu. Kromě toho se stává pro klienty vzorem a příkladem efektivní komunikace a ti tak mohou pochopit, že nasloucháním si mohou vzájemně lépe porozumět.⁴⁸

Měl by mít také jisté morální kvality, které se odrážejí např. v čestných vztazích s klienty nebo v přístupu ke klientům bez předsudků. Požadavky na morální úroveň mediátora jsou obdobné jako požadavky na morální úroveň psychologů, psychoterapeutů nebo sociálních pracovníků.⁴⁹

Neméně důležité jsou i komunikační schopnosti mediátora. Mediační proces se skládá z řady rozhovorů mediátora s klienty a otázka správné komunikace je klíčová. Komunikační dovednosti by měly zahrnovat širokou slovní zásobu, plynulý slovní projev, přesnost vyjádření nebo pohotovost a přiměřenost pojmenování.⁵⁰

Rodinné konflikty bývají často emočně velmi vypjaté a mediátor musí být schopen zvládnout emocionální stránku při jednání tváří v tvář, měl by mít vysokou emoční inteligenci. Také musí umět klást otázky vhodným způsobem, pracovat s odpovědí, nabízet

⁴⁴ POTOČKOVÁ, Dana, ŠTANDERA, Jan. In DOLEŽALOVÁ, Martina a kol. *Zákon o mediaci: komentář...*, s. 13.

⁴⁵ HOLÁ, Lenka. *Praktické aspekty mediace v ČR* [online]. pravniprostor.cz, 22. června 2015 [cit. 21. března 2022]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/prakticke-aspekty-mediace-v-cr>>.

⁴⁶ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 214.

⁴⁷ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 148.

⁴⁸ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Přívodce rodinnou mediací*. 1. vydání. Praha: Portál, 2016, s. 20.

⁴⁹ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 216.

⁵⁰ Tamtéž, s. 217.

stranám vidinu pozitivního konce a vést je k dohodě. V rodinných mediacích, kde figurují děti musí zvládat pracovat s tématy „role partnerů“ a umět je separovat od „role rodičů“.

Z odborných vědomostí je důležitá znalost základů psychologie, vývojových období dítěte, jednotlivých fází rozchodu ale také právního rámce souvisejícího s rodinou, rozvody či dědictvím.⁵¹ Právě znalost práva a právních předpisů je považována v mediaci za podstatný předpoklad pro poskytování mediačních služeb. Každá mediační dohoda musí být v souladu se zákonem. Prokázání znalosti práva je u nás navíc součástí zkoušek mediátora.⁵² V § 2 vyhlášky č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora je stanoveno, že zkouška mediátora je složena z písemné a ústní části, zkouška z rodinné mediace se skládá pouze z ústní části. V odst. 2 je pak uvedeno z jakých odborných oblastí se zjišťují vědomosti uchazeče a mimo jiné je zde uvedena oblast základních lidských práv a svobod, občanského, obchodního a pracovního práva, rodinného práva, práva na ochranu spotřebitele a také občanského práva procesního.⁵³

Ještě bych ráda zmínila, že v rámci rodinné mediace se doporučuje, aby mediátoři pracovali ve dvojicích muž – žena a došlo tak k zachování větší neutrality a rovnováhy.⁵⁴

1.4.2 Účastníci mediace

Z hlediska účastníků mediace je zapotřebí rozlišovat „úcast na mediaci“ a „účastníka mediace“. Úcast na mediaci zde zahrnuje instituce a osoby, které je zastupují, jedná se o soud, OSPOD, státní zastupitelství atd. Jejich úcast na mediačním procesu je nepřímá, mohou jej jistým způsobem ovlivnit, ale do samotného jednání nevstupují. Úcastník mediace je naopak osoba, která je přímo přítomná mediačnímu jednání.⁵⁵

Mezi účastníky mediace řadíme klienty, což jsou osoby, které řeší svůj konflikt. V rámci rodinné mediace jsou jimi všichni členové rodiny, kterých se konflikt dotýká. Za specifické účastníky pak považujeme nezletilé děti, těm bude věnována jedna z následujících kapitol mé práce. Dále je účastníkem mediátor, viz výše. Vztah klient – mediátor je v rámci mediace vztahem základním. Dalšími účastníky jsou pak zástupci klientů (nejčastěji zástupci právní – advokáti), konzultanti nebo jiní odborníci a instituce (např. dětský psycholog). Úcastníky jsou také jednotlivci, kteří jsou konfliktem a jeho řešením dotčeni nepřimo (např. příbuzní či kamarádi).⁵⁶

⁵¹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Průvodce rodinnou mediací...*, s. 20-21.

⁵² HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 220.

⁵³ § 2 vyhlášky č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁴ HOLÁ, Lenka. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů...*, s. 142.

⁵⁵ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 146.

⁵⁶ Tamtéž, 146-147.

2. Využití rodinné mediace v praxi

Jak jsem již uvedla výše, rodinnou mediací je mediace, která se orientuje na řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů.⁵⁷ Rodinné konflikty budou vždy specifické, a to díky tomu, že zasahují do nejosobnější a často i nejcitlivější oblasti života účastníků konfliktu. Jedná se o dlouhodobé vztahy mezi nejbližšími osobami, které jsou spojené s citovým prvkem a dotýkají se emoční sféry jedince. Je proto důležité konstruktivní vyřešení konfliktu, které povede k urovnání rodinných vztahů do budoucna a pomůže snížit negativní dopad na ostatní členy rodiny. Mediace se nabízí jako vhodná metoda, která může vést ke vzájemné spolupráci. Nabízí účastníkům dostatečné množství času na rozdíl od soudního řízení, které směřuje hlavně k nalezení práva a vydání autoritativního rozhodnutí a samo nutně nemusí vést k vyřešení samotného konfliktu v rodině. Vzniká v rámci ní také prostor k obnovení vzájemné komunikace účastníků konfliktu.⁵⁸

V rodinném prostředí obecně může docházet k mnohým konfliktům. Nejčastěji se však jedná o konflikty vznikající mezi manžely, dále pak spory mezi rodiči společných dětí a konflikty mezi rodiči a dětmi.⁵⁹

2.1 Konflikty mezi manžely

Konflikty vznikající mezi manžely zahrnují oblast společného soužití manželů a rozhodování o rodinných záležitostech nebo také problematiku společného jmění. Podstatnou část zde tvoří rozpad a rozvod manželství. Rozvod je pak spojen s dalšími konflikty, např. o vypořádání společného jmění (SJM) či ohledně bydlení po rozvodu.⁶⁰

Rozvod se v České republice dá řešit pouze skrz soudní řízená, neexistuje u nás možnost rozvést manželství prostřednictvím správního orgánu (tzv. administrativní rozvod).⁶¹ OZ upravuje pouze jeden důvod rozvodu a tím je kvalifikovaný rozvrat manželství.⁶² Ustanovení § 755 OZ stanoví, že „*Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.*“⁶³ Zákon od sebe však odlišuje dvě varianty rozvodu, konkrétně rozvod se zjišťováním příčin rozvratu

⁵⁷ § 2 písm. b) zákona č. 202/2012 Sb., zákon o mediaci, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁸ KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 63-65.

⁵⁹ Tamtéž, s. 65-66.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž, s. 73.

⁶² HRUŠÁKOVÁ, Milena. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol.: *Rodinné právo*. 2. vydání..., s. 109.

⁶³ § 755 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

(tzv. základní úprava, § 756 OZ) a rozvod bez zjišťování příčin rozvratu (tzv. smluvený rozvod, § 757 OZ).⁶⁴

Z ustanovení § 756 OZ plyne, že soud má povinnost zjišťovat existenci rozvratu manželství a také jeho příčiny.⁶⁵ Naopak za situace, kdy jsou splněny podmínky § 757 OZ soud není povinen zjišťovat příčiny rozvodu. Jak již bylo uvedeno v předešlém odstavci jedná se o tzv. smluvený rozvod neboli rozvod dohodou. Manželé jsou v tomto případě povinni předložit soudu dohody, kterými upraví své poměry do budoucna. Jedná se o vhodný postup, pokud jsou manželé s rozvodem již vnitřně vyrovnaní a smíření a schopni se vzájemně dohodnout.⁶⁶ Ustanovení § 757 OZ požaduje, aby se druhý manžel připojil k návrhu na rozvod, aby shodná tvrzení manželů o rozvratu manželství byla založená na pravdě a aby ke dni zahájení řízení o rozvod trvalo manželství nejméně jeden rok a manželé spolu déle jak půl roku nežijí. Pokud mají manželé společné nezletilé dítě musí se dohodnout také na úpravě budoucích poměrů tohoto dítěte.⁶⁷ Za takové situace je vždy žádané společně se dohodnout. Rozvodem sice končí manželství, ale nezaniká vztah rodičů a dětí a rodičovská odpovědnost. Rodiče by se měli co nejvíce snažit vyvarovat konfliktům ohledně poměrů jejich dětí, které negativně působí na dětskou psychiku. Opomenuta nesmí zůstat ani dohoda o úpravě majetkových poměrů, bydlení a případně výživného, která je další podmínkou smluveného rozvodu.⁶⁸

Ke sjednání těchto dohod může dopomoci právě rodinná (rozvodová) mediace. Mediátor jakožto nezávislý a nestranný účastník mediace může rozvádějícím se manželům dopomoci k uzavření adekvátních dohod, které nebudou upřednostňovat ani jednoho z nich a budou v souladu s právem. Tyto dohody jsou pak předloženy soudu, který o rozvodu rozhoduje. Jako mediátor může působit i advokát, je zde ale větší riziko, že bude hájit zájmy některého z účastníků a nezachová si tak potřebnou neutralitu. Advokát vedoucí mediaci navíc nemůže u samotného soudu zastupovat jako právní zástupce žádnou ze stran. Kladem rozvodové mediace je její neformálnost a také rychlost zahájení oproti soudnímu řízení. Kováčová uvádí, že za největší výhodu lze ovšem považovat to, že cílem mediace není rozhodnout, kdo ve sporu má pravdu a kdo je vinen, ale dosažení férových dohod výhodných pro obě strany. Zaměřuje se mnohem více než soud na skutečné vyřešení konfliktní situace. Vyřešení konfliktu je pak důležité zejména v případech, kdy mají rozvádějící se manželé

⁶⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milena. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol.: *Rodinné právo*. 2. vydání..., s. 109.

⁶⁵ § 756 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁶ KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 73-75.

⁶⁷ § 757 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁸ KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 73-75.

společné nezletilé dítě a budou spolu muset v budoucnu komunikovat a spolupracovat.⁶⁹ Dle mého názoru jsou alternativní způsoby řešení konfliktu, zde konkrétně rozvodová mediace, zcela vhodnou cestou k vyřešení konfliktní situace v rámci rozvodu. Mediace je podle mě mnohem více otevřená a nakloněná komunikaci než soudní řízení, účastníci mají větší prostor k tomu probrat svoje požadavky, pocity a přání, diskutovat o nich, a to vše navíc pod dohledem mediátora, který je případně usměrňuje a vyvažuje.

K rozvodu se mohou pojít i další konflikty spojené například s vypořádáním společného jmění manželů. SJM je institut upravený OZ, vzniká mezi manželi. Při zániku manželství pak zaniká i SJM. Jeho vypořádání mohou manželé řešit soudní cestou nebo uzavřením dohody. I v takovém případě se jeví jako vhodná metoda mediace, tyto konflikty bývají mnohdy spojené s emocemi doprovázejícími rozpad manželství. Mediátor by měl mít znalost této oblasti práva, aby mohlo dojít k uzavření dohody, která bude v souladu s právem, bude dostatečně určitá a nebude jí dotčeno právo třetích osob. Sám sice neodpovídá za obsah dohody, měl by být ale schopný účastníky upozornit na soulad dohody s právní úpravou. V rámci mediace může být uzavřena mediační dohoda, bude se jednat o majetkoprávní dohodu o vypořádání zaniklého SJM na základě ustanovení § 765 odst. 1 OZ. Za situace, kdy by dohoda předložená soudu ke schválení byla v rozporu s kogentními právními normami, soud dohodu neschválí a návrh zamítne.⁷⁰

2.2 Konflikty mezi rodiči společných dětí

Pokud se rozvedí manželé, kteří mají společné nezletilé dítě, rozpory se nejčastěji týkají otázky svěřeni dítěte do péče, následného styku dítěte s druhým rodičem nebo určení výše výživného. Tyto rozpory již řadíme ke konfliktům mezi rodiči společných dětí. Mimo to zde patří také konflikty vznikající při výkonu rodičovské odpovědnosti, v otázkách zastupování dítěte, jeho výchovy, volby školského zařízení, zdravotnických zákroků apod.⁷¹

Bohužel je velká spousta rodičů, kteří se po rozvodu či rozpadu vztahu nejsou schopni dohodnout na záležitostech týkajících se jejich dětí. Nezřídka dochází i k tomu, že začnou používat své děti jako nástroj pomsty. Konflikty mezi rodiči společných dětí jsou v obecném měřítku emočně a psychicky mnohem náročnější než konflikty odehrávající se pouze mezi manželi.⁷²

⁶⁹ Tamtéž, s. 76-77.

⁷⁰ Tamtéž, s. 78-81.

⁷¹ WESTPHALOVÁ, Lenka, SPÁČIL, Ondřej, HRUŠÁKOVÁ, Milana. Rodinněprávní vztahy a konflikty. In HOLÁ, Lenka a kol.: *Mediace a možnosti využití...*, s. 106.

⁷² KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 88-89.

Ustanovení § 100 odst. 2 OSŘ informuje o možnosti soudce nařídít účastníkům civilního řízení první setkání s mediátorem a zároveň přerušit řízení.⁷³ Podobně tak § 474 odst. 1 ZŘS, který dovoluje soudu uložit rodičům účast na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii, případně setkání s poskytovatelem odborné pomoci, zejména odborníkem v oboru pedopsychologie.⁷⁴ Dává tedy na výběr z několika variant dle konkrétního případu.

V rámci soudem nařízené mediace se rodiče dozví více o této metodě řešení konfliktů. Je na mediátorovi, aby jim celý proces blíže specifikoval, sdělil, co vše obnáší a pomohl jim k vyřešení konfliktu.⁷⁵

Po rozpadu vztahu rodičů dochází nejčastěji ke konfliktům ohledně svěřeni dítěte do osobní péče.⁷⁶ Dle § 755 odst. 3 OZ nemůže soud rozvést manželství, aniž by již rozhodnul o poměrech nezletilého dítěte.⁷⁷ O poměrech nezletilce by mělo být v soudním řízení rozhodnuto rychle, mnohdy ale dochází k průtahům, které způsobují rozhádaní rodiče neschopní se domluvit. I zde proto přichází do úvahy rodinná mediace, která může být pomocným prvkem vedle soudu. Mediátor především bere ohled na zájem dítěte a snaží se účastníky nasměrovat ke společné dohodě a komunikaci. Konflikty týkající se svěřeni dítěte do péče mohou trvat i dlouhé roky a může se vyskytnout situace, kdy jeden z rodičů nerespektuje rozhodnutí soudu či soudem schválenou dohodu.⁷⁸ Zákon proto v § 503 odst. 1 písm. a) ZŘS dává soudu možnost nařídít první setkání s mediátorem tomu, kdo neplní dobrovolně soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o péči o nezletilé dítě.⁷⁹

Dle § 907 odst. 1 OZ může soud svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, do střídavé péče nebo do společné péče.⁸⁰ Soud vždy rozhodne dle okolností konkrétního případu a v souladu se zájmem dítěte. Nejméně častou variantou je společná péče, kdy se fakticky nic nemění. Mnohem obvyklejší je situace, kdy spolu rodiče po rozpadu vztahu už společně nechtějí žít v jedné domácnosti. Jednou z variant je tedy svěřeni do péče jen jednoho z rodičů. Může se tak dít u dětí velmi nízkého věku, které jsou častěji svěřovány do výhradní péče matky. Je ale důležité zdůraznit, že rodičovskou odpovědnost nesou oba rodiče společně. V souvislosti s výhradní péčí se může vyskytnout tzv. syndrom zavrženého rodiče.⁸¹ Jedná se o situaci, kdy

⁷³ § 100 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁴ § 474 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁵ KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 89.

⁷⁶ Tamtéž, s. 90.

⁷⁷ § 755 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁸ KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 91-93.

⁷⁹ § 503 odst. 1 písm. a) zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁰ § 907 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁸¹ KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 94-95.

je dítě ovlivňováno a manipulováno jedním rodičem proti rodiči druhému. Výsledkem je, že se dítě nechce s daným rodičem stýkat. Nedochozí zde však k týrání a zanedbávání dítěte.⁸² Pro zavrženého rodiče je pak náročné plnit svou roli, když jej dítě odmítá. Nastat může také situace, kdy druhý rodič nemá zájem o setkávání se s dítětem a jeho roli může začít plnit třetí osoba, například nový partner rodiče, kterému bylo dítě svěřeno do osobní péče. Stává se tzv. sociálním rodičem dítěte.⁸³

Soud může také rozhodnout o uložení střídavé péče rodičů. Střídavá péče zachovává péči obou rodičů, neboť se o dítě střídavě stará jak matka, tak otec. Vyžaduje ovšem častou komunikaci mezi rodiči a schopnost domluvit se. V opačném případě by střídavá péče nemohla efektivně fungovat a dítě by trpělo. Za situace, kdy je již dítě schopno samo formulovat vlastní názor, by měl být soudem brán v potaz jeho názor na střídavou péči. Soud může autoritativně rozhodnout o střídavé péči i bez souhlasu obou rodičů. V takovém případě, kdy se oba rodiče neshodnou, může být nápomocná rodinná mediace. Jejím hlavním úkolem bude obnovit mezi rodiči vzájemnou komunikaci, alespoň co se záležitostí společného dítěte týče. Po celou dobu mediačního procesu by měl mediátor přihlížet k zájmům dítěte a stavit je na první místo před zájmy jeho rodičů.⁸⁴

Z judikatury Ústavního soudu taktéž vyplývá doporučení nařízení rodinné mediace jakožto vhodné metody v případě nedostatku komunikace rodičů. Zdůrazňuje, že rodiče by se měli vždy snažit vytvořit pro dítě harmonické a láskyplné prostředí a hledět především na jeho zájem být v péči obou rodičů. Špatná nebo přímo konfliktní komunikace mezi rodiči může přinášet negativní vliv na osobnostní rozvoj dítěte. Proto v ojedinělých případech, kdy snaha o zlepšení komunikace mezi rodiči nikam nevedla, připouští i vyloučení střídavé péče. Dítě by pak mělo být svěřeno do péče rodiči, který je ochotný s druhým z rodičů komunikovat a nebránit mu ve styku s dítětem.⁸⁵

2.3 Konflikty mezi rodiči a dětmi

Konflikty mezi rodiči a dětmi zahrnují nejčastěji výchovné konflikty, opakované útěky dětí z domu, záškoláctví, požívání alkoholu a jiných návykových látek, kriminalitu dětí, projevy násilí vůči rodinným příslušníkům nebo také placení výživného studujícím zletilým

⁸² GARDNER, Richard Alan. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. Praha: Triton, 2010, s. 27.

⁸³ KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 96-97.

⁸⁴ Tamtéž, s. 98-100.

⁸⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14, bod 31-32.

dětem.⁸⁶ Často se zde můžeme setkat s nesouladem představ rodiče a dítěte v záležitostech týkajících se dítěte. K problémům závažnějšího rázu dochází hlavně v pubertě a období dospívání a osamostatňování se dítěte, kdy se nejvíce projevují odlišné názory a představy o životě. Rodinná mediace v těchto případech může pomoci k navázání rozhovoru o předmětném konfliktu a může dopomoci k jeho vyřešení.⁸⁷

Specifickým případem může být konflikt ohledně emancipace nezletilce neboli přiznání svéprávnosti. Zde může mediace vést k urychlení soudního řízení, které je pro emancipaci nezbytné. Mediátor musí brát rodiče dítěte a samotného nezletilce jako rovnocenné účastníky konfliktu, a to i přesto, že nezletilec nebude plně svéprávný. Otázkou je, zda v rámci tohoto mediačního procesu bude plně dodrženo a respektováno ustanovení § 8 odst. 1 písm. b) ZOM⁸⁸, které ukládá povinnost mediátora „*respektovat názory stran konfliktu a vytvářet podmínky pro jejich vzájemnou komunikaci a pro nalezení řešení, které zohledňuje zájmy obou stran a které v případě, kdy se předmět konfliktu bezprostředně týká práv nezletilého dítěte, zohledňuje zejména zájem dítěte.*“⁸⁹ Jedná se o specifický případ, kdy nezletilec je již finančně soběstačný a je ve věku blízkém osmnácti let. Z toho důvodu proto nebude neopodstatněně zvýhodňován. Bude řádně poučen o svých právech i povinnostech a bude se s ním jednat jako s rovnocennou stranou konfliktu.⁹⁰

Konflikty mezi rodiči a dětmi mají jiná vývojová stádia než výše zmíněné konflikty. Pojí se to s dynamikou vývoje v rodině. Dítě se nejdříve připoutá k rodičům a buduje si s nimi vztah založený na bezpečí a naplněný emocemi. Takový vztah je později vystřídán fází bouření, kde se vyskytují právě konflikty a emocionalita. Děti se chtějí prosadit a upřednostnit své vlastní zájmy. Poslední fází je pak odchod dětí z domova a rodiny a následné uvolnění sociálních vazeb.⁹¹

Rodinní mediátoři řešící konflikty mezi rodiči a dětmi nemají jednoduchou roli, ale jejich práce rozhodně může přinášet své ovoce. Musí se umět vyrovnat a pracovat s tzv. mezigenerační propastí, která přináší odlišné názory a pohledy na svět rodičů a jejich dětí. Důležitá je podle mě také empatie, neboť vztahy v rodině jsou emocemi naplněné a mnohdy se může jednat o velmi citlivá témata.

⁸⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka, SPÁČIL, Ondřej, HRUŠÁKOVÁ, Milana. Rodinněprávní vztahy a konflikty. In HOLÁ, Lenka a kol.: *Mediace a možnosti využití...*, s. 106.

⁸⁷ KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 103.

⁸⁸ Tamtéž, s. 103-104.

⁸⁹ § 8 odst. 1 písm. b) zákona č. 202/2012 Sb., zákon o mediaci, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁰ KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 103-104.

⁹¹ WESTPAHOVÁ, Lenka, SPÁČIL, Ondřej, HRUŠÁKOVÁ, Milana. Legislativní možnosti a meze mediace konfliktu v rodinněprávních vztazích. In HOLÁ, Lenka a kol.: *Mediace a možnosti využití...*, s. 106-107.

2.4 Rodinná mediace ve specifických případech

V následující podkapitole se budu věnovat využití rodinné mediace v případech specifitějších, konkrétně se bude jednat o případy s výskytem násilí mezi rodiči a případy, kdy dochází k sexuálnímu zneužívání dětí.

2.4.1 Mediace v případech násilí mezi rodiči

Na průběh mediace v případech domácího násilí jsou kladeny určité specifické požadavky. Mediátor musí disponovat znalostmi problematiky domácího násilí a musí mít jisté zkušenosti s vedením případů tohoto druhu. Dle okolností konkrétního případu může být jednání vedeno za přítomnosti dítěte nebo bez jeho přítomnosti. Mediátor by měl toto rozhodnutí vždy důkladně zvážit, protože je nutné znát i pohled dítěte a jeho individuální potřeby, jen v případě jeho zapojení bude schopen vybrat vhodnou formu pomoci.⁹²

Názory na využití mediace v této oblasti se mezi odborníky liší a neexistuje zde názorová shoda. Na čem se však shodují je to, že se aktéři domácího násilí, především pokud se rozcházejí, musí domluvit na celé řadě záležitostí. Například na péči o děti, výživném, rozdělení společného majetku apod. A právě s řešením těchto otázek může být mediace nápomocná. Samotné násilí jako takové není nutně jejím předmětem.⁹³

Mediátor musí pozornost věnovat jak práci s obětí, tak i s agresorem. Měl by klienty upozornit, že mediace bude probíhat s jistými specifiky a podat jim vysvětlení.⁹⁴ Také by měl pamatovat na to, že ochrana a podpora dětí je v těchto případech prvořadá.⁹⁵

Pro mediaci v této oblasti je důležité zajištění bezpečnosti pro oběti, mediátory a další odborníky účastníci se mediačního procesu (např. advokáty, terapeuty či dětské psychology). Pro samotné mediátory bývá navíc zajištěna pomoc k jejich k psychickému vyrovnání se s případnou emoční reakcí. Úkolem mediátora je v průběhu mediace usměrňovat nepoměr sil mezi agresorem a obětí a mezi násilným rodičem a dítětem. Měl by odhalit, zda násilník nevyužívá taktiku, aby jej oklamal a získal výhody. Často se snaží vystupovat jako citlivý rodič, pokouší se vinu svalit na oběť, otočit situaci ve svůj prospěch a zmanipulovat výpovědi oběti i dítěte.⁹⁶

⁹² WESTPHALOVÁ, Lenka, SPÁČIL, Ondřej, HRUŠÁKOVÁ, Milana. Právní zakotvení rodinné mediace a její specifika. In HOLÁ, Lenka a kol.: *Mediace a možnosti využití...*, s. 111.

⁹³ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Průvodce rodinnou mediací...*, s. 127.

⁹⁴ Tamtéž, s. 130.

⁹⁵ Tamtéž, s. 136.

⁹⁶ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 135-136.

Pokud je dítě do mediace zapojeno, musí mít jistotu, že je v bezpečí a informace, které sdělí budou využity. Prání dítěte by měla být rodičům interpretována jako jejich potřeby ke zdravému psychickému vývoji.⁹⁷

2.4.2 Mediace v případech sexuálního zneužívání dětí

Mediace mezi obětí a pachatelem se na základě principu dobrovolnosti aplikuje v případech spáchání nejrůznějších trestných činů. Právní rámec týkající se tohoto druhu mediace se může v různých státech lišit, a to například i tím, že v některých zemích ustanovuje horní hranici trestní sazby, do které je možné mediaci využít i jako formu odklonu od trestního stíhání. V praxi se často využívá i paralelně vedle již probíhajícího trestního stíhání. Využití mediace mezi obětí a pachatelem v případech závažných trestných činů má svoje opodstatnění i vzhledem k tomu, že oběti těchto trestných činů mohou být sekundárně traumatizované i probíhajícím soudním řízením a systémem justice. Až 90 % případů sexuálního zneužívání se navíc nikdy nedostane k orgánům činným v trestním řízení a zůstávají utajeny (především z důvodu, že se dotýkají intimní sféry člověka a u obětí vyvolávají pocity studu, sebeobviňování nebo strachu z toho, že by jim nikdo nevěřil).⁹⁸

O využití mediace v případech sexuálního zneužívání dětí lze uvažovat už od útlého věku dítěte. Tali Gal ve své knize *Child Victims and Restorative Justice (Dětské oběti a restorativní justice)* zmiňuje věk třech let, od tohoto věku je dle něj možné využít metody mediace, přičemž upozorňuje na požadavek specifického přístupu k těmto nezletilým obětem.⁹⁹ Věk tři let by dle mého názoru měl být nejnižší hranicí, kdy by se mediace již mohla zvažovat, v tak útlém věku dítěte je však třeba důkladně zvážit, zda je tato metoda vhodná, a to v každém jednotlivém případě. Každopádně souhlasím s tím, že nízký věk by neměl představovat překážku v uplatnění práva dítěte podílet se na procesu hledání spravedlnosti. Děti by měly být chráněny před strastmi, které pro ně může přinášet soudní řízení, k čemuž může mimo jiné dopomoci i samotná mediace.¹⁰⁰

Mediaci lze uplatnit před začátkem soudního řízení, v jeho průběhu nebo po jeho skončení. Vždy je však podmínkou k jejímu provedení souhlas oběti i pachatele a pečlivá příprava, která je důležitá především z důvodu, aby nedošlo k poškození oběti. Mediátoři provádějící mediaci v případech sexuálního zneužívání musí disponovat hlubšími znalostmi

⁹⁷ Tamtéž, s. 137.

⁹⁸ KARKOŠOVÁ, Slávka. In HOLÁ, Lenka, MALACKA, Michal a kol. *Mediace a reflexe jejich aktuálních trendů*. Praha: Leges, 2014, s. 171-172.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž.

z této oblasti, než je běžný standard. Musí znát způsoby manipulace, které pachatel může využívat, rozpoznávat posttraumatické symptomy u oběti, vědět, jak vyrovnat nerovnováhu moci mezi účastníky. K vyvážení moci je také vhodné přibrat do mediačního procesu další osoby, zejména terapeuty, advokáta oběti či její příbuzné a přátele, ti pro ni budou představovat především psychickou podporu.¹⁰¹

V případě pachatele nepostačuje jen jeho počáteční iniciativa k uskutečnění mediace či souhlas s jejím provedením, je třeba, aby již navštěvoval terapeuta nebo psychologa a došlo u něj k určitému posunu a patrně změně co se jeho chování, myšlení a přesvědčení týče. Musí být také schopen se do jisté míry vcítit do pocitů oběti, přiznat svou zodpovědnost a vyjádřit lítost nad věcmi, které učinil. Všechno výše zmíněné musí být myšleno upřímně a nesmí se jednat o další formu manipulace. Důležitá je pachatelova motivace k účasti na mediaci, neměla by směřovat pouze k získání odpuštění a usmíření se s obětí. Před samotným setkáním s obětí by se měl pachatel připravit na otázky, které mu pravděpodobně oběť bude klást. Nejčastěji se bude zajímat o to, zda se pachatel změnil či zda je ochotný se změnit, proč jí ublížil, proč by mu měla věřit, jak jí může zaručit, aby se cítila v jeho blízkosti bezpečně apod. Pachatel by se měl připravit i na otázku odškodnění. To by mělo být v rámci jeho možností, neznamená to však, že by se mělo jednat o něco, co nevyžaduje jeho námahu a sebezapření.¹⁰²

Pro osobu, které se dítě se zneužíváním svěří je důležité vědět, že se má snažit jej v klidu vyslechnout, získat od něj co nejvíce informací a vysvětlila mu, že na ničem z toho, co se stalo nenesení vinu a že má právo na pomoc od dospělého člověka – odborníka, případně pomohla tuto pomoc najít.¹⁰³

Co se samotné oběti týče, důležitými aspekty jsou dobrovolnost její účasti na mediaci, důkladná příprava a silná sociální podpora. Díky tomu, že včasný zásah může zamezit rozvoji dlouhodobých následků traumatu ze zneužívání je mediace vhodná metoda i v případě, že oběť je nezletilé dítě. Základním předpokladem pro realizaci mediace je souhlas dítěte, kterému by mělo předcházet důkladné vysvětlení mediačního procesu, jeho podstata a účel. Před zahájením by měli být zapojeni i rodiče dítěte, probrána by s nimi měla být otázka toho, jak zajistit, aby názor dítěte, jeho potřeby a zájmy byly vyslechnuty a brány v potaz. Jako osvědčené se ukázalo, aby dítě mělo svého „mluvčího“ (např. advokáta), který bude reprezentovat jeho názory. Nejlépe by to měl být někdo, kdo dítě zná. Taková osoba mluví

¹⁰¹ Tamtéž, s. 175-176.

¹⁰² Tamtéž, s. 176-178.

¹⁰³ MACHKOVÁ, Alexandra. *Mýty a fakta o sexuálním zneužívání dětí* [online]. sancedetem.cz, 1. listopadu 2012 [cit. 4. června 2022]. Dostupné na <<https://sancedetem.cz/myty-fakta-o-sexualnim-zneuživani-deti>>.

jménem dítěte, může formulovat jeho názory lépe, než by samo dokázalo a dítě se tak ve své pozici cítí silnější, zároveň ale může kdykoliv vstoupit do diskuze a samo promluvit.¹⁰⁴

Je nutno ovšem podotknout, že mediace je pro oběť vhodná pouze v tom případě, že se nachází již v pokročilém stádiu psychoterapie a na samotnou mediaci je důkladně předem připravená. V rámci této přípravy se musí oběť zamyslet nad každou možnou variantu toho, jak se bude mediace vyvíjet a co v jejím průběhu může nastat, také by si měla nachystat otázky, na které se chce pachatele zeptat. Opomenuta by neměla zůstat ani otázka odpuštění.¹⁰⁵

Cílem samotné mediace by mělo být dohodnutí o odškodnění, projev lítosti a omluva ze strany pachatele a jeho slib k náhradě újmy, kterou způsobil.¹⁰⁶

¹⁰⁴ KARKOŠOVÁ, Slávka. In HOLÁ, Lenka, MALACKA, Michal a kol. *Mediace a reflexe...*, s. 179-180.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 180-182.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 182.

3. Práva dítěte v kontextu rodinné mediace

Ve třetí kapitole se zaměřím na samotné děti, vymezím, kdo je za dítě považován podle české úpravy, tak i podle mezinárodního práva. Dále se budu věnovat tomu, jaká práva nezletilým dětem náleží a podrobněji pak právům participačním, která jsou v rámci rodinné mediace nejpodstatnější.

3.1 Pojem dítě

Dle mezinárodní ÚPD se rozumí dítětem každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.¹⁰⁷

Vnitrostátní právní úprava je v tomto ohledu složitější a obsahuje hned několik pojetí pojmu dítě, která se odvíjí od právního odvětví, v němž je tento pojem zrovna užíván.

OZ přesnou definici nepodává, zahrnuje však jiné pojmy, které se k pojmu dítě vztahují, a to například zletilost, nezletilost nebo svéprávnost.¹⁰⁸

Zletilým se člověk stává dovršením osmnáctého roku věku.¹⁰⁹ Nezletilým je naopak třeba rozumět dítě, které nedovršilo zletilosti, tedy ještě nedosáhlo osmnáctého roku věku.¹¹⁰ Svěprávností rozumíme způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem, jinak řečeno, člověk se stává nabytím plné svéprávnosti plně způsobilým samostatně právně jednat.¹¹¹ OZ ustanovuje, že plně svéprávným se člověk stává zletilostí, tedy dosažením osmnácti let.¹¹² V § 30 odst. 2 ale uvádí, že „*Před nabytím zletilosti se plně svéprávnosti nabývá přiznáním svéprávnosti (tzv. emancipací), nebo uzavřením manželství.*“¹¹³

3.1.1 Věk

OZ určil vyvratitelnou domněnku, a to konkrétně dosažení věku dvanácti let, od kdy je již dítě schopno vytvořit si svůj vlastní názor, prezentovat jej ostatním lidem a přijmout potřebné informace o soudním řízení či mediaci.¹¹⁴ Pokud tedy není prokázán opak, platí, že dítě je schopno po dosažení tohoto věku utvořit si názor a vyjádřit jej. Podobně tak stanovil

¹⁰⁷ čl. 1 Úmluvy o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)

¹⁰⁸ Akademie HAVEL, HOLÁSEK & PARTNERS, S.R.O. *Analýza současné právní úpravy ochrany práv dětí a systému péče o ohrožené děti v České republice* [online]. pravonadetstvi.cz [cit. 28. března 2022]. Dostupné na <http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/HolasekHavel_Analyza-soucasne-pravni-upravy-ochrany-prav-deti-a-systemu-pece-o-ohrozene-deti-v-CR.pdf>.

¹⁰⁹ § 30 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání..., s. 208.

¹¹¹ § 15 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹¹² § 30 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ § 867 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

věkovou hranici i Ústavní soud v jednom ze svých nálezů, kde vyhodnotil, že dítě inteligenčně dospívá mezi jedenáctým a dvanáctým rokem svého života.¹¹⁵ V jednom ze svých pozdějších nálezů pak ještě uvedl, že „*Ústavní soud si je vědom, že nový občanský zákoník stanoví v § 867 odst. 2 in fine, že "o dítěti starším dvanácti let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit", nicméně považuje dosažení 12 let za nejzazší možnou hranici a konstatuje, že dostatečnou rozumovou a emocionální vyspělost, kdy je už dítě schopné uceleně prezentovat bez větší újmy svůj názor před soudem, je nutné posuzovat případ od případu), přičemž většina dětí je tohoto schopna již po dosažení věku 10 let.*“¹¹⁶ Já sama se s tímto názorem ztotožňuji a domnívám se, že v mnohých případech i dítě ve věku devíti let již bude schopné prezentovat srozumitelně svůj názor. Vše závisí na vyspělosti konkrétního jedince.

Horní hranice je dána na základě již zmíněné ÚPD a váže k samotnému vymezení pojmu dítěte, tedy člověka do osmnácti let.¹¹⁷

Co se týče dětí, které ještě nedovršily dvanácti let, zde by se mělo posuzovat každé dítě individuálně a zkoumat, jestli je schopné splnit výše uvedené podmínky. Na základě zvážení soudce mohou být vyslechnuty i děti mladší, vždy ale závisí především na principu individuálního posouzení každého jedince.¹¹⁸

V praxi můžeme narazit i na případy, kdy byl zjišťován názor dítěte ve věku tří let, je to však zcela ojedinělé a většina odborníků se shoduje na věkové hranici kolem deseti až dvanácti let, kterou potvrzuje i OZ a Ústavní soud.¹¹⁹

3.2 Participační práva dítěte

V této podkapitole se chci zaměřit na výklad o vysvětlení participačních práv dítěte obecně a na jejich vnitrostátní, tak i mezinárodní právní zakotvení.

Pojmem participace rozumíme účast, účastenství nebo také podíl.¹²⁰ Samotným jádrem participace je vedení dialogu, diskuse, výměna názorů a také vzájemné naslouchání. Děti prostřednictvím participace získávají možnost vyjádřit svůj vlastní názor a ovlivnit tak přijatá řešení svým pohledem na věc.¹²¹

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08

¹¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13

¹¹⁷ KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 177.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 178.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 180.

¹²⁰ KRAUS, Jan a kol. *Nový akademický slovník cizích slov*. 1. vydání. Praha: Academia, 2005, s. 571.

¹²¹ DOLÁKOVÁ, Petra. Zkušenosti s implementací participačních práv podle článku 12 Úmluvy o právech dítěte na základních školách. In: CIRBUSOVÁ, Martina, KAPITÁN, Zdeněk. *Tradiční jevy a nové tendence v oblasti ochrany práv dětí praxe participačních práv a kyberšikana*. Brno: Tribun EU, 2015, s. 45-46.

Nejčastěji zmiňovaným právním dokumentem v souvislosti s tímto tématem je ÚPD, konkrétně její článek 12. Uvádí se v něm, že „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.*“¹²² Odstavec druhý pak konkretizuje, že tato možnost by měla být dítěti poskytnuta v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká. Vyslyšeno pak může být přímo nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu.¹²³

Podstatou participačních práv je tedy tvrzení, že by dítě, jakožto účastník řízení, mělo disponovat stejnými právy, kterými disponují i ostatní účastníci řízení. Dítě je třeba chápat jako plnohodnotný subjekt právních vztahů.¹²⁴

Článek 12 ÚPD vyzdvihuje důležitost dosažení určitého věku a úrovně dítěte. Úroveň se myslí rozumová a volní vyspělost dítěte. Tyto dva faktory hrají podstatnou roli v rámci participačních práv. Právě dítěti, které je schopné formulovat vlastní názory, by mělo být zaručeno právo vyjádřit svůj názor. Naproti tomu u dětí mladších (např. u batolat) je zřejmé, vzhledem k jejich věku, že jejich názor nebude možné zjistit.¹²⁵

Výsledku každého řízení by mělo být dosaženo v souladu s tezí „maximální prospěch dítěti a minimální újmu ostatním“. Především za situace, kdy nebude vyhověno názoru dítěte, musí být rozhodnutí ve věci dítěti náležitě vysvětleno a objasněno ve vazbě na zásadu nejlepšího zájmu dítěte.¹²⁶

Participační práva dítěte dělíme na čtyři základní skupiny, a to na právo být informováno, právo vyjádřit svůj názor a své přání, právo svým názorem ovlivnit rozhodnutí a právo svým názorem zcela určit rozhodnutí.¹²⁷

Kromě právní oblasti je participace dětí využitelná i v mnoha jiných životních situacích, například ve školském zařízení, u lékaře nebo obecně ve vztahu k rodičům. Ve všech těchto případech dítě vystupuje jako slabší strana a participační práva mu poskytují vyvážení nerovnosti.¹²⁸

¹²² čl. 12 Úmluvy o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. *Právní rozhledy*. 2019, roč. 27, č. 1–14, s. 470–477.

¹²⁵ ROGALEWICZOVÁ Romana. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 127.

¹²⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol.: *Rodinné právo*. 2. vydání..., s. 36.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ SCHÖN, Monika. In RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 37.

3.2.1 Mezinárodní právní úprava

Nejpodstatnějším z oblasti participačních práv na poli mezinárodněprávních dokumentů je ÚPD a již zmíněný článek 12. Ten se zaměřuje na právo dítěte vyjádřit svůj názor ve věcech, které se ho týkají.

Dále stojí za zmínku článek 6 Úmluvy o styku s dětmi, který vyjadřuje právo dítěte na informace, konzultaci a sdělení vlastního názoru. Je v něm také uvedeno, že za splnění určitých podmínek (především podmínka dostatečné schopnosti chápání dítěte) se musí přání a pocity dítěte brát v potaz.¹²⁹

Dalším významným dokumentem je Evropská úmluva o výkonu práv dítěte. Participační práva jsou zmíněna v článku 3, který stanovuje, že „*Dítě, které má podle vnitrostátních předpisů dostatečnou schopnost chápat situaci, bude mít v soudním řízení, které se jej týká, zaručena následující práva nebo bude mít možnost se těchto práv domáhat: a) dostávat příslušné informace, b) být konzultováno a moci vyjádřit svůj názor, c) být informováno o možných důsledcích vyhovění jeho názoru a o možných důsledcích jakéhokoliv rozhodnutí.*“¹³⁰

Ráda bych zmínila i Úmluvu o lidských právech a biomedicíně, která v článku 6 odst. 2 zdůrazňuje, že „*Názor nezletilé osoby bude zohledněn jako faktor, jehož závaznost narůstá úměrně s věkem a stupněm vyspělosti.*“¹³¹ Článek se konkrétně týká udělení souhlasu se zákrokem nezletilce, ten uděluje jeho zákonný zástupce či osoba zmocněná zákonem. Názor nezletilého však musí být také brán v potaz.

Množství mezinárodních dokumentů zmiňujících participační práva nezletilých dětí jen dokazuje významnost a důležitost těchto práv.

3.2.2 Právo dítěte být informováno

Právo dítěte být informováno tvoří základ participačních práv, jelikož bez jeho naplnění by nemohly být uplatňovány ani zbylé kategorie. Předmětné právo představuje nejnižší stupeň participace dítěte.¹³² Výzkumy prokázaly, že informovat dítěte o průběhu

¹²⁹ čl. 6 Úmluvy o styku s dětmi (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s.)

¹³⁰ čl. 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s.)

¹³¹ čl. 6 odst. 2 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s.)

¹³² WESTPHALOVÁ, Lenka. Zjištění názoru nezletilého dítěte (§ 867). In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 788.

řízení je důležité nejen z právní roviny, ale i z roviny psychologické. Dítě se pak dokáže lépe vyrovnat s výsledkem řízení a lépe ho přijmout.¹³³

Povinnost dítě informovat mají jak rodiče, tak i soud a OSPOD. Rodičům je tato povinnost uložena v ustanovení § 875 OZ, kde je stanoveno, že rodiče jsou povinni dítěti sdělit všechno potřebné, a to před rozhodnutím, které se týká jeho zájmu.¹³⁴ Soudu je pak uložena v § 867 odst. 1 OZ. Toto ustanovení bude ještě dále rozebráno s ohledem na právo dítěte vyjádřit svůj názor. OSPODu povinnost poskytnout informace vyplývá z § 8 odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Dle něj je dítě, které je schopné vzhledem ke svému věku a mentální vyspělosti chápat význam rozhodnutí, jehož je účastníkem, povinno obdržet od OSPODu potřebné informace o veškerých podstatných věcech týkající se jeho osoby.¹³⁵

O tom, jakým způsobem by děti měly být informovány pojednává Rada Evropy v Pokynech o justici vstřícné k dětem. Je v nich uvedeno, že od svého prvního kontaktu se soudem či s jinými příslušnými orgány (např. s policií) by měli být nezletilé děti a jejich rodiče informováni o jejich právech (především o zvláštních právech, které dětem náleží v rámci příslušného soudního či mimosoudního řízení), o opravných prostředcích, o vhodnosti a případných důsledcích soudního řízení, o samotném konání soudního řízení a jeho vývoji nebo o ochranných opatřeních. Veškeré tyto informace by pak měly být dětem předkládány srozumitelně a způsobem zohledňujícím jejich věk a mentální vyspělost.¹³⁶

Jako podstatné považují zmínit, že by děti měly být informovány mimo jiné také o tom, že soud nemusí rozhodnout v souladu s jeho sděleným názorem a dítě nemusí věc „vyhrát“. A v případě, že se tak stane by mělo být dítěti vysvětleno proč nebylo jeho názoru vyhověno nebo proč bylo přijato takové rozhodnutí jaké bylo. Takové vysvětlení pak upevňuje důvěru a respekt nezletilce pro předmětné rozhodnutí.¹³⁷

Myslím si, že vzhledem k psychické zátěži, kterou pro dítě může soudní řízení představovat, je důležité, aby bylo o celém tomto procesu informováno především od svých rodičů. Ti nejlépe vědí, jakým způsobem dítě na řízení připravit, jak mu potřebné informace sdělit a ujistit, že se není čeho bát. Přece jen jsou pro dítě nejbližšími osobami a mají jejich důvěru. Mnoho rodičů však neví, že jsou povinni své dítě informovat o všem potřebném, a proto informace poskytně dítěti až soud nebo OSPOD.

¹³³ ČIPKOVÁ, Tamara. Participačné práva maloletého dieťaťa v právnej úprave slovenskej republiky. In Šínová, Renáta. *Participační práva dítěte v civilním soudním řízení*. Sborník z konference Olomoucký den soukromého práva, Olomouc, 8. 2. 2019. Olomouc: Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, 2019, s. 17.

¹³⁴ § 875 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁵ § 8 odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁶ *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem*. [online]. rm.coe.int, 17. listopadu 2010 [cit. 20. června 2022]. Dostupné na <<https://rm.coe.int/16806a452e>>.

¹³⁷ Tamtéž.

3.2.3 Právo dítěte vyjádřit svůj názor

Vnitrostátní hmotněprávní úprava hovoří o participačních právech dítěte, konkrétně pak zejména o jeho právu vyjádřit svůj názor a své přání zejména v § 867 OZ. Co se tohoto ustanovení týče, jedná se především o hlubší promítnutí čl. 12 ÚPD do českého právního řádu.¹³⁸ Uvádí se zde, že „*Před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, poskytne soud dítěti potřebné informace, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a tento sdělit.*“ V odstavci druhém je pak stanoveno, že „*Není-li podle zjištění soudu dítě schopno informace náležitě přijmout nebo není-li schopno vytvořit si vlastní názor nebo není-li schopno tento názor sdělit, soud informuje a vyslechne toho, kdo je schopen zájmy dítěte ochránit, s tím, že se musí jednat o osobu, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte.*“¹³⁹ OZ tedy stanovuje především povinnost soudu dítě vyslechnout a dát mu prostor ke sdělení jeho názoru, který by měl soud při rozhodování náležitě zohlednit. Tato povinnost soudu je ovšem do jisté míry omezena, a to za předpokladu, že se vyskytne určitá překážka. Ta může spočívat v nízkém věku či nepostačující rozumové vyspělosti. Věk a rozumová vyspělost jsou individuální skutečnosti, které je třeba posuzovat v každém jednotlivém případě, dají se zjistit a ověřit. Pro tuto překážku pak dítě není schopno informaci přijmout, utvořit si vlastní názor nebo jej soudu povědět. Za takového předpokladu na základě české právní úpravy postačuje získat informaci o domnělém názoru dítěte od třetí osoby, tedy zprostředkovaně. Touto třetí osobou bude nejčastěji kolizní opatrovník (většinou se bude jednat o příslušný OSPOD).¹⁴⁰ Dále je v ustanovení zakotvena vyvratitelná právní domněnka o překročení věku dvanácti let, o které jsem již psala v této kapitole dříve. OZ tedy ukládá povinnost, aby dítě, a to alespoň dvanáctileté, bylo zásadně vždy vyslechnuto osobně. Z pohledu ochrany, kterou nezletilým dětem poskytuje stát, patří předmětné ustanovení k těm nejvýznamnějším.¹⁴¹

Nejvyšší soud vyložil, že sice není pochyb o tom, že dítě disponuje právem být v každém řízení, jež se ho dotýká, slyšeno, neznamená to ovšem, že dítě musí být bezvýhradně v každém takovém řízení vyslyšeno. Především za situace, kdy by takový postup a další dokazování bylo evidentně nadbytečné a neúčelné.¹⁴²

¹³⁸ PTÁČEK, Radek. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV/2, § 794-975 a související společná a přechodná ustanovení. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 1412.

¹³⁹ § 867 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁰ HOBLÍKOVÁ, Žaneta, KROPÁČKOVÁ, Jana. *Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení – mezioborová studie*. [online]. pravniprostor.cz, 24. května 2021 [cit. 23. května 2022]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/zjistovani-nazoru-ditete-v-soudnim-rizeni-mezioborova-studie>>.

¹⁴¹ KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 168.

¹⁴² PTÁČEK, Radek. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář...*, s. 1414.

Zjištění názoru dítěte musí být bez jakékoliv manipulace, tlaku či vlivu, dítě musí vyjádřit svůj názor zcela svobodně. S tím souvisí také právo dítěte mlčet a nevyjadřovat se. Děti se tedy mohou, ale nutně nemusí na participaci podílet.¹⁴³

Participační práva dítěte lze chápat také jako procesní práva jakéhokoliv jiného účastníka řízení. Procesní úprava řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je sice uvedena především v ZŘS, pravidla a meze pro zjišťování názoru nezletilého dítěte pro důkazní účely v tomto zákoně však nenalezneme. Je tedy nutné užít subsidiárně ustanovení občanského soudního řádu, konkrétně se jedná o § 100 odst. 3.¹⁴⁴ Ten stanoví, že „V řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Názor nezletilého dítěte soud zjistí výslechem dítěte. Názor dítěte může soud ve výjimečných případech zjistit též prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.“¹⁴⁵

Dané ustanovení tedy ukládá soudu povinnost zjistit názor nezletilého dítěte prostřednictvím výslechu, a to v případě, že dítě dokáže vyjádřit své názory. Výjimku by pak měly tvořit případy zprostředkovaného zjištění názoru, kdy se názor zjišťuje od třetí osoby, zpravidla zástupce dítěte, na základě znaleckého posudku nebo od zaměstnance OSPODu. Na rozdíl od úpravy hmotněprávní se procesněprávní úprava nevypovídá s překážkami, které mohou nastat a které spočívají například v nedostatku věku či nedostatečné vyzrálosti nezletilce. Neobsahuje ani žádnou konkrétní věkovou hranici. Je tedy možné dospět k závěru, že jedinou procesní překážkou výslechu je nezpůsobilost dítěte formulovat vlastní názory, nebylo by to však správně. Soud by musel za takových okolností vyslechnout například i tříleté či čtyřleté dítě, které již bude schopné plynule a srozumitelně mluvit. Otázkou ale je, jakou hodnotu vůbec může mít názor takto malého dítěte. Pravděpodobně ne příliš velkou. Z tohoto důvodu by se předmětné ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ mělo vykládat ve spojení s již zmíněným § 867 OZ.¹⁴⁶

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ HOBLÍKOVÁ, Žaneta, KROPÁČKOVÁ, Jana. *Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení – mezioborová studie*. [online]. pravni prostor.cz, 24. května 2021 [cit. 23. května 2022]. Dostupné na <<https://www.pravni prostor.cz/clanky/ostatni-pravo/zjistovani-nazoru-ditete-v-soudnim-rizeni-meziorova-studie>>.

¹⁴⁵ § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁶ HOBLÍKOVÁ, Žaneta, KROPÁČKOVÁ, Jana. *Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení – mezioborová studie*. [online]. pravni prostor.cz, 24. května 2021 [cit. 23. května 2022]. Dostupné na <<https://www.pravni prostor.cz/clanky/ostatni-pravo/zjistovani-nazoru-ditete-v-soudnim-rizeni-meziorova-studie>>.

Co se samotné rodinné mediace týče, mediátor nemá dle ZOM k dispozici tak rozsáhlá oprávnění jako soud. Je to mimo jiné důsledkem dobrovolnosti mediace a dítě z toho důvodu nelze nutit k vyjádření. Nelze ani vyloučit přítomnost třetích osob při zjišťování názoru dítěte, zůstává však na mediátorovi, jaký postup zvolí a zda se na základě domluvy alespoň pokusí zjistit názor dítěte bez přítomnosti jeho rodičů.¹⁴⁷

Na závěr lze shrnout, že soud by měl nejlépe dítě vyslechnout přímo, pokud to ovšem z nedostatku věku či rozumové vyspělosti není možné či vhodné, měl by názor zjistit prostřednictvím jeho zástupce. Dítěti je třeba poskytnout zvýšenou ochranu a jeho participační práva je třeba vykládat s ohledem na článek 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod¹⁴⁸, který zakotvuje právo každého účastnit se projednání věci, která se ho týká a vyjádřit se k prováděným důkazům.¹⁴⁹

¹⁴⁷ KOVÁČOVÁ, Anna. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 165.

¹⁴⁸ ČAMDŽICOVÁ, Sabina. Výslech nezletilého v civilním soudním řízení. In Šínová, Renáta. *Participační práva dítěte v civilním soudním řízení*. Sborník z konference Olomoucký den soukromého práva, Olomouc, 8. 2. 2019. Olomouc: Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, 2019, s. 10.

¹⁴⁹ čl. 38 odst. 2 zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších zákonů

4. Postavení a role dítěte v rodinné mediaci

V rámci následující kapitoly budu hledat odpovědi na to, zda je vůbec vhodné, aby se nezletilé děti účastnily rodinné mediace, co všechno to případně obnáší, za jakých podmínek je mediátor do mediačního sezení může zapojit, jak následně postupovat a jakým způsobem s dítětem pracovat.

4.1 Děti jako účastníci rodinné mediace

Dlouhodobé konflikty v rodině, především ty spojené s rozvodem manželství a rozpadem rodiny, představují pro děti psychicky náročnou a bolestivou etapu života. Děti potřebují v tomto období zvýšenou pozornost od svých rodičů, což se jim často nedostává, protože ti řeší situaci s jejich právními zástupci, připravují se na soudní řízení či shání nové bydlení. Jako nejtěžší se může pro rodiče jevit samotné oznámení těchto skutečností a následných změn jejich dětem, je to však nevyhnutelné. Je důležité, aby rodiče přistupovaly k dětem citlivě a uvedli je do reality co možná nejopatrnější cestou. V rámci rozhodování by neměl být opomenut zájem dítěte, který je jedním z hlavních principů rodinné mediace.¹⁵⁰ V každém jednotlivém případě by proto mělo být zjišťováno co je v zájmu dítěte, jaké jsou jeho potřeby a přání. Jak ale určit co je v nejlepším zájmu dítěte?

Odborníci se shodují na tom, že v zájmu dítěte je, aby rodina zůstala zachována a aby se dítě i nadále stýkalo s oběma rodiči (pokud by tím samozřejmě nebyl ohrožen jeho zdravý psychický vývoj).¹⁵¹ Dle některých názorů by na děti nemělo být pohlíženo jako na zranitelné oběti vlastní situace, ale spíše jako na jedince, kteří dávají procesu rozhodování jedinečnou perspektivu. Pokud je dětem poskytnut prostor k vyjádření jejich názoru a zjištění zájmu může to vést ke zvýšení jejich sebevědomí. Budou pociťovat zodpovědnost za průběh mediačního procesu a uvědomovat si, že mohou ovlivnit jeho výsledek.¹⁵²

Co se týče minimální věkové hranice, od které by děti mohly být zapojovány do mediace, literatura často zmiňuje věkovou hranici pěti let. V tomto věku se předpokládá, že dítě už bude mít dostatečně vyvinuté kognitivní funkce mozku a bude schopné o sobě přemýšlet jako o jedinci s individuálními potřebami. Čeští autoři uvádějí věkovou hranici šesti let, „*kdy se předpokládá, že kognitivní a sociálně emoční vývoj je na takové úrovni, která umožňuje spolupráci. U dětí v tomto věku dochází k emoční stabilizaci, zvládají lépe separaci*

¹⁵⁰ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 149-150.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 150-151.

¹⁵² Tamtéž, s. 150-151.

od známé osoby, jejich přístup k realitě je racionálnější a řeč je dostatečně rozvinutá.“¹⁵³ Minimální věková hranice pro účast dítěte na mediaci se tedy pohybuje kolem pěti až šesti let, kdy se předpokládá, že je dítě už emočně a psychicky natolik vyspělé, aby zvládlo v rámci mediačního jednání spolupracovat. Samozřejmě je nutné podotknout, že vyspělost dítěte a připravenost na mediaci se musí u každého nezletilce posuzovat zvlášť. Já osobně souhlasím s názorem expertů a domnívám se, že dítě těsně před nástupem do povinné školní docházky má již většinou dostatečně rozvinuté komunikační schopnosti, dokáže formulovat své názory, určit co má a nemá rádo a začíná se u něj projevovat empatie. S dítětem takových vlastností se dá v rámci mediace pracovat. Naopak děti mladší, například ve věku dvou až třech let, tyto vlastnosti a dovednosti obvykle ještě postrádají.

Důležitým aspektem účasti dítěte na rodinné mediaci je její vhodné načasování. V ideálním případě by děti neměly být účastníky konfliktů svých rodičů, například u rozvodu se tomu ale nedá vyvarovat. Konkrétní zapojení dítěte do mediace závisí na tom, o jakou ze dvou situací se jedná, v každé z nich má totiž dítě jinou pozici. Buď může jít o méně častou situaci, kdy je nezletilé dítě samo jednou ze stran konfliktu, což bude například za situace, kdy se chce dítě emancipovat nebo v případě konfliktu mezi dítětem a rodičem. V této situaci je nezbytné, aby se dítě mohlo samo vyjádřit a dostalo prostor k zapojení se do mediace. Je stranou konfliktu, a proto se bude značnou měrou podílet na určení obsahu závěrečné dohody, respektive bude samo navrhnout její obsah. Druhá situace pak spočívá v tom, že dítě není přímo stranou sporu (stranami jsou jeho rodiče), ale konflikt se jej bezprostředně dotýká. A právě z důvodu, že předmětný konflikt zasahuje do jeho života, by mělo mít možnost sdělit svůj názor. Je třeba si uvědomit, že dítě je sice slabším subjektem mediace, ale není pouhým objektem.¹⁵⁴

Dítě by mělo být do mediace přibráno až v okamžiku, kdy se rodiče již shodli na možných řešení situace a pokud s přibráním dítěte souhlasí. V úvahu přichází i individuální setkání mediátora s dítětem nebo mediace, kdy je dítě zastupováno třetí osobou, konkrétně svým opatrovníkem. Někteří odborníci zastávají názor, že je žádoucí, aby mediátor pozoroval vývoj dětí i ve fázi uskutečňování rodičovské dohody a následně byl schopen navrhnout případnou změnu uspořádání.¹⁵⁵ Já sama se s tímto názorem ztotožňuji pouze z poloviny. Domnívám se, že je správně, aby mediátor sledoval, jaký vliv bude mít na dítě rodičovská

¹⁵³ BRZOBOHATÝ, Robin, CIRBUSOVÁ, Martina. Participace dítěte v mediaci pohledem dětí, rodičů a profesionálů. In ŠVEHLÁKOVÁ, Bronislava. *Mediátor ako súčasť interdisciplinárnej spolupráce pri riešení rodinných sporov II*. 1. vydání. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2020. s. 92-93.

¹⁵⁴ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 150-157.

¹⁵⁵ HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi...*, s. 195.

dohoda v praxi, nemyslím si ale, že by měl sám navrhnout její změny a více se v tomto směru angažovat. Ke změnám by měly dospět a shodnout se na nich samotné strany mediačního procesu.¹⁵⁶

Na závěr bych ráda také zmínila určité výhody rodinné mediace oproti soudnímu řízení. V rámci mediace dochází ke zmírnění napětí a nenávisti mezi rodiči, mediátor je vede k navázání komunikace a dialogu. Právo rozhodovat o záležitostech týkajících se dětí zde mají sami rodiče, stát zasahuje do rodinného života minimální měrou. Celý proces je také kratší a nabízí větší množství možných variant řešení konfliktu.¹⁵⁷

4.2 Zapojování dětí v průběhu mediace

Setkání dítěte s mediátorem by mělo probíhat pouze v případě, že k tomu rodiče udělí souhlas.¹⁵⁸ Pokud rodiče dají souhlas s účastí dítěte na mediaci měl by si s nimi mediátor před samotným mediačním jednáním nejprve promluvit a zjistit, zda pochopili smysl zapojení dítěte. Také od nich zjistí, jaké dítě je, jakou má povahu, jak reaguje na různé situace a obecně získává informace o dítěti, které následně využítuje při kontaktu s ním. Řeší s nimi i to, jak dítě o probíhající mediaci informovat a jak mu objasnit jeho účast na ní. Účelem účasti dítěte na mediaci není jeho rozhodování, ale získání informací a jeho představ o životě, aby se co nejlépe mohli rozhodnout rodiče.¹⁵⁹

Prioritou při práci s dětmi by pro mediátora mělo být získání jejich důvěry. Dítě bude pak schopné lépe se otevřít a svěřit a mediátor tak může zjistit, co si dítě přeje a jak mu mohou rodiče v aktuální situaci co nejlépe pomoci. Pokud probíhá sezení s dítětem za přítomnosti jeho rodičů je důležité nastavit si určitá pravidla. Zde mediátor zdůrazní důležitost vyjádření názoru dítěte a ujistí se, že dítěti nebude za upřímné sdělení hrozit žádná sankce. Dětem by neměly být kladeny otázky, při nichž si musí vybrat mezi svými rodiči. Mediátor musí počítat s tím, že děti se často chtějí zavděčit svým rodičům a nechtějí je zklamat.¹⁶⁰ Zároveň musí rodiče připravit na to, že se mohou dostat k citlivým tématům a méně příjemným otázkám.¹⁶¹

¹⁵⁶ Shodně HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi...*, s. 195.

¹⁵⁷ HOLÁ, Lenka. Účast dětí na mediaci rodičů. In MICHANČOVÁ, Slávka, PAVLOVÁ, Lenka. *Rodina, konflikt a možnosti mediace*. 1. vydání. Křtiny: Evropský smírčí institut, 2011, s. 129-130.

¹⁵⁸ REIJERNEK, Linda. *Děti v mediaci podle Lindy Reijerkerk*. [online]. amcr.cz, 2011 [cit. 22. června 2022]. Dostupné na <<https://www.amcr.cz/dokumenty/hp/deti-v-mediaci-podle-lindy-reijerkerk.pdf>>.

¹⁵⁹ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 153.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 153-154.

¹⁶¹ REIJERNEK, Linda. *Děti v mediaci podle Lindy Reijerkerk*. [online]. amcr.cz, 2011 [cit. 22. června 2022]. Dostupné na <<https://www.amcr.cz/dokumenty/hp/deti-v-mediaci-podle-lindy-reijerkerk.pdf>>.

Je důležité si také uvědomit, že účast dítěte na mediaci je jeho právem, nikoliv povinností. Vyplývá to z principu dobrovolnosti mediace. Forma účasti dítěte na mediaci plyne vždy z dohody mezi rodiči, mediátorem a dítětem. Pokud se účastníci shodnou na zapojení dítěte, mediátor dítěti následně vysvětlí postup a objasní podmínky jeho účasti.¹⁶²

Jako příklad bych ráda uvedla postup uplatňující v Mediačním centru v Olomouci. V MCOL je poskytována výhradně mediace rodinná, kauzu vždy řeší dva mediátoři ve složení muž a žena. V případě, kdy se jedná o konflikt, v němž figuruje i dítě starší šesti let, je pro rodiče podmínkou vstupu do mediace udělení souhlasu se zapojením dítěte do mediačního jednání. Pokud odmítnou souhlas udělit, mediace jim nebude poskytnuta.¹⁶³

Délka průměrného mediačního jednání je cca tři až čtyři hodiny. Sociální pracovník se speciálním výcvikem pro práci s dětmi vede rozhovor s dítětem starším šesti let. Cílem je zjištění názoru dítěte na danou situaci a poskytnutí prostoru pro vyjádření jeho přání, pocitů nebo také obav z budoucnosti. Dítě je vždy součástí konfliktu, proto je podstatné, aby dostalo příležitost promluvit. Sociální pracovník dítěti také vysvětlí, co se aktuálně děje (soudní řízení, změny apod.). Při rozhovoru může využívat různé pomůcky, materiály či hry. Dialog s dítětem probíhá zhruba hodinu, pracovník ze začátku zjistí, jak jej rodiče na mediaci připravili a nakolik je informováno. Ujistí dítě, že nemusí odpovídat na otázky, na které nebude chtít. Je žádoucí, aby se dítě cítilo bezpečně a aby rozhovor probíhal v přátelské atmosféře. Poté se jej ptá na otázky z běžného života, např. na školu, kamarády, mimoškolní aktivity, koníčky apod., od těchto témat přechází na otázky zaměřující se na současnou rodinnou situaci. To vše probíhá se zapojením her, malování a různých zábavných aktivit. Otázky musí být přiměřené věku dítěte. Pracovník zjišťuje od dítěte, jak rodina funguje, jak její členové tráví společný vztah, jaké jsou jejich vzájemné vztahy, současně se dozvídá i o jeho přáních a pocitech. Dítěti je nabídnuto i společné mediační jednání s jeho rodiči za přítomnosti sociálního pracovníka. Na závěr se pracovník zeptá, jaké informace může sdělit rodičům a jaké naopak zůstanou jen mezi nimi a jestli případně chce jeho prostřednictvím rodičům něco vzkázat.¹⁶⁴

¹⁶² POLÁKOVÁ, Lenka. Praxe Mediačního centra Olomouc – zapojování dětí do mediace. In BRZOBOHATÝ, Robin. (ed.). *Zapojení dětí do mimosoudních rozhodovacích procesů*. 1. vydání. Brno: Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, 2019, s. 65-66.

¹⁶³ Tamtéž, s. 66.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 67-69.

4.3 Argumenty proti zapojování dětí do mediace

Kromě pozitivních pohledů na zapojování nezletilých dětí do mediačního jednání jsou zde samozřejmě i ty negativní a není jich málo. Například v rámci konference Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí zaměřující se na zájem dítěte v soudní praxi, která proběhla v roce 2015 se pouze jeden mediátor (z cca dvanácti) přihlásil, že by souhlasil, aby se zapojování dětí do mediace stalo běžnou a automatickou praxí.¹⁶⁵ Ani příkladů z praxe, kde by děti byly automaticky zapojovány, není mnoho a již zmíněné MCOL a jeho striktně nastavené pravidlo ohledně zapojení dětí do mediace tvoří spíše výjimku.

Mezi nejčastější argument proti zapojování dětí patří ten, že mediační jednání mohou být příliš traumatizující a stresující. Dále také to, že se dítě nedokáže dostatečně otevřít ohledně svých pocitů, není schopné vést plnohodnotný rozhovor a podílet se na rozhodování. Často je zmiňováno i to, že přítomnosti dítěte není třeba a postačuje pouze jejich zastoupení třetí osobou, tedy sociálním pracovníkem či opatrovníkem.¹⁶⁶

Já sama jsem rozhodně pro zapojení dětí do mediačního jednání. Samozřejmě za předpokladu, že jsou splněny potřebné podmínky účasti, tedy především minimální věk a rozumová vyspělost dítěte. Neméně důležitá je i schopnost komunikace, aby dítě bylo schopné se sociálním pracovníkem vést dialog a formulovat své názory a přání. Pokud je však tohle u konkrétního dítěte splněno a je dán souhlas rodičů, myslím, že by se měl mediátor alespoň pokusit zapojit jej. Děti jsou účastníky konfliktů svých rodičů a emočně je prožívají. Mediace pro ně může být dobrým nástrojem, jak se ze svých pocitů vyvídat, svěřit se s možnými obavami a následně si i utřídit myšlenky. Proto by jim měl být poskytnut prostor pro vyjádření, i když to nemusí vždy vést k podstatným rozdílům.

¹⁶⁵ BRZOBOHATÝ, Robin. Nejlepší zájem dítěte v mediaci. In ROGALEWICZOVÁ, Romana, CIRBUSOVÁ, Martina (eds.) *Zájem dítěte v soudní praxi*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, s. 20.

¹⁶⁶ HOLÁ, Lenka. In HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice...*, s. 155.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo objasnit, jaká práva dítěti náleží v rámci rodinné mediace, nakolik by se mělo podílet na rodinné mediaci a jakým způsobem k nim v rámci tohoto procesu přistupovat. Dále také zanalyzovat argumenty pro i proti zapojení dětí do mediace. Hlavní výzkumná otázka byla následující: Jakou měrou by se dítě mělo aktivně podílet na rodinné mediaci?

Na úvod byly definovány základní pojmy a klíčová slova, tedy mediace, rodina a rodinná mediace. Popsány byly i základní principy, které mediaci ovládají. Zvláštní pozornost byla věnována zájmu dítěte. Ten je jedním z vůdčích principů rodinné mediace a měl by být hlavním hlediskem při jakékoli činnosti, kde figurují nezletilé děti, ať už se jedná o mediační jednání, soudní řízení či jiné činnosti veřejných i soukromých orgánů. Stručně by se dal popsat jako vše, co je ve prospěch dítěte a směřuje k dosažení jeho blaha. Rozebrány byly také specifika rodinné mediace, především jsem se zaměřila na to, co obnáší profese mediátora a co musí člověk splňovat, aby se jím mohl vůbec stát.

Stěžejní část byla věnována nezletilým dětem a jejich participačním právům. Zmíněna byla otázka věku, konkrétně vyvratitelná domněnka věku dvanácti let, od kdy už je dítě schopné formulovat své názory, vyjádřit je a soud je povinný jej vyslechnout. Jedná se ovšem o kritérium, které je třeba v každém jednotlivém případě posuzovat individuálně. Některé děti jsou tohoto schopné již ve věku nižším, a i těm by proto měl být dán prostor vyjádřit se. Právo sdělit svůj názor je jedním z participačních práv. Participační práva jsou zakotvena jak v mezinárodních právních dokumentech, kde stěžejním je ÚPD, tak i v těch vnitrostátních, především v občanském zákoníku.

Po zpracování celé práce jsem se dostala k závěru, že v rámci samotné mediace by na děti nemělo být pohlíženo pouze jako na zranitelné oběti, ale také jako na jedince, kteří mohou dát mediačnímu jednání novou perspektivu. Zapojení dětí do mediace může přispět ke zvýšení jejich sebedůvěry, mohou si připadat více důležité, když mohou sdělit svůj pohled na věc a ovlivnit tím výsledek mediačního procesu. I zde byla věnována pozornost otázce věku. Minimální věková hranice pro účast dítěte na mediaci se pohybuje kolem pěti až šesti let. V tomto věku se předpokládá, že dítě bude schopné plynule mluvit a vést dialog, bude emočně a psychicky natolik vyspělé, aby mohlo spolupracovat a samozřejmě také formulovat své názory. S takovým dítětem se již dá v rámci mediace pracovat, naopak mladší děti mnohdy ještě nejsou obdařeny těmito vlastnostmi.

Dítě by mělo být do mediace zapojeno až v případě, že se na tom jeho rodiče shodli. Důležité je také vhodné načasování. Mediátor nebo sociální pracovník se speciálním

výcvikem pro práci s dětmi, který vede dialog s dítětem, by měl v první řadě získat jeho důvěru. Dítě se pak dokáže více otevřít a vyprávět ze svých pocitů. Cílem rozhovoru je, aby byl dítěti poskytnut prostor pro vyjádření pocitů, přání a názorů. Dítě je vždy účastníkem konfliktů svých rodičů, proto sledávám jako nutné, aby dostalo možnost vyjádřit se. Je možné, aby v rámci rozhovoru byla využita forma hry, různé pomůcky, malování a zábavné aktivity. Dítě musí být informováno o tom, co jej čeká a jak bude pohovor probíhat. Žádoucí je nastolení přátelské atmosféry. Otázky musí být formulovány tak, aby je dítě pochopilo. Nesmí být nuceno zodpovědět otázky, které jsou mu nepříjemné. Pracovník postupně zjišťuje potřebné informace, zpočátku se dítěte ptá na jeho koníčky, školu, kamarády a další otázky z běžného života. Poté přechází k otázkám ohledně rodinné situace, vztahu rodičů apod. Záleží vždy na konkrétním případě.

Lze shrnout, že dítě se tedy mělo podílet na rodinné mediaci alespoň v tom rozsahu, že mu bude poskytnut prostor pro vyjádření svého názoru a přání a bude mu umožněno sdělit své případné obavy. Zároveň je žádoucí, aby jeho názor rodiče minimálně zvažili při uzavírání závěrečné mediační dohody a brali na něj ohled při rozhodování.

Kromě argumentů pro zapojení dětí do mediace jsou zde i argumenty proti. Nejčastěji se zmiňuje nevyzrálость dětí, jejich neschopnost se dostatečně otevřít ohledně emocí nebo také to, že celá mediaci pro ně může být stresujícím a traumatizujícím zážitkem. Účast nezletilců na mediačním jednání navíc ani není běžnou a automatickou praxí, spousta mediátorů děti nijak nezapojuje. Osobně si ale myslím, že účast dítěte může být spíše přínosem pro mediaci i pro dítě samotné. Jen tak mohou být plně naplněna participativní práva dětí a článek 12 mezinárodní Úmluvy o právech dítěte, která je závazná i pro Českou republiku. Zde se domnívám, že je do budoucna dán prostor pro zlepšení vnitrostátní právní úpravy a zakomponování povinné účasti dětí na rodinné mediaci. Samozřejmě za splnění určitých podmínek.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- GARDNER, Richard Alan. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. Praha: Triton, 2010, s. 432.
- HAMMARBERG, Thomas. *The principle of the best interest of the child – what it means and what it demands from adults*, s. 3.
- HOLÁ, Lenka a kol. *Mediace a možnosti využití v praxi*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2013. 512 s.
- HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Grada, 2011. 270 s.
- HOLÁ, Lenka. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vydání. Praha: Grada, 2003. 192 s.
- HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014. 256 s.
- HOLÁ, Lenka, MALACKA, Michal a kol. *Mediace a reflexe jejich aktuálních trendů*. Praha: Leges, 2014. 416 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. 355 s.
- KRAUS, Blahoslav, Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 1. vydání. Brno: Paido, 2001, 199 s.
- MICHANČOVÁ, Slávka, PAVLOVÁ, Lenka. *Rodina, konflikt a možnosti mediace*. 1. vydání. Křtiny: Evropský smírčí institut, 2011, 161 s.
- PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace: nejúčinnější lék na konflikty*. Praha: Grada Publishing, 2013, 168 s.
- POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb průvodce mediačním procesem*. 1. vydání. Praha: Alfom, 2013. 199 s.
- RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 216 s.
- RANGLOVÁ, Pavla. *Nejen zapsaný mediátor v praxi. I. – Vhled do mediace*. Ostrava: S. Europe, 2020, 262 s.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Dítě v rodičovském konfliktu: jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019, 288 s.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Průvodce rodinnou mediací*. Praha: Portál, 2016, 251 s.

Komentáře

DOLEŽALOVÁ, Martina a kol. *Zákon o mediaci. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 346 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 - § 975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. 1256 s.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV/2, § 794-975 a související společná a přechodná ustanovení. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 1412.

Odborné časopisy

ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka. Nejlepší zájem dítěte. *Právník*, 2019, roč. 158, č. 12, s. 1091-1108.

WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. *Právní rozhledy*. 2019, roč. 27, č. 1–14, s. 470–477.

Příspěvek ve sborníku

BRZOBOHATÝ, Robin, CIRBUSOVÁ, Martina. Participace dítěte v mediaci pohledem dětí, rodičů a profesionálů. In ŠVEHLÁKOVÁ, Bronislava. *Mediátor ako súčasť interdisciplinárnej spolupráce pri riešení rodinných sporov II*. 1. vydání. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2020. s. 92-93.

BRZOBOHATÝ, Robin. Nejlepší zájem dítěte v mediaci. In ROGALEWICZOVÁ, Romana, CIRBUSOVÁ, Martina (eds.) *Zájem dítěte v soudní praxi*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015, s. 20.

ČAMDŽICOVÁ, Sabina. Výslech nezletilého v civilním soudním řízení. In Šínová, Renáta. *Participační práva dítěte v civilním soudním řízení*. Sborník z konference Olomoucký den soukromého práva, Olomouc, 8. 2. 2019. Olomouc: Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, 2019, s. 10.

ČIPKOVÁ, Tamara. Participačné práva maloletého dieťaťa v právnej úprave slovenskej republiky. In: Šínová, Renáta. *Participační práva dítěte v civilním soudním řízení*. Sborník z konference Olomoucký den soukromého práva, Olomouc, 8. 2. 2019. Olomouc: Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, 2019, s. 17.

DOLÁKOVÁ, Petra. Zkušenosti s implementací participačních práv podle článku 12 Úmluvy o právech dítěte na základních školách. In: CIRBUSOVÁ, Martina, KAPITÁN, Zdeněk. *Tradiční jevy a nové tendence v oblasti ochrany práv dětí praxe participačních práv a kyberšikana*. Brno: Tribun EU, 2015, s. 45-46.

POLÁKOVÁ, Lenka. Praxe Mediačního centra Olomouc – zapojování dětí do mediace. In: BRZOBOHATÝ, Robin. (ed.). *Zapojení dětí do mimosoudních rozhodovacích procesů*. 1. vydání. Brno: Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, 2019, s. 65-66.

Právní předpisy

Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 117/1995 Sb., zákon o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších zákonů.

Vyhláška č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora, ve znění pozdějších předpisů.

Mezinárodní smlouvy

Úmluva o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)

Úmluva o styku s dětmi (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s.)

Evropská úmluva o výkonu práv dětí (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s.)

Úmluva o lidských právech a biomedicíně (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s.)

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.
Nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03.
Nález Ústavního soudu ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14.
Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08.
Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13.

Internetové stránky

Akademie HAVEL, HOLÁSEK & PARTNERS, S.R.O. *Analýza současné právní úpravy ochrany práv dětí a systému péče o ohrožené děti v České republice* [online]. pravonadetstvi.cz [cit. 28. března 2022]. Dostupné na <http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/HolasekHavel_Analyza-soucasne-pravni-upravy-ochrany-prav-deti-a-systemu-pece-o-ohrozene-deti-v-CR.pdf>.

HAMMARBERG, Thomas. The principle of the best interest of the child – what it means and what it demands from adults, *Council of Europe* [online]. rm.coe.int, 30. května 2008 [cit. 21. března 2022] Dostupné na <<https://rm.coe.int/16806da95d>>.

HOBLÍKOVÁ, Žaneta, KROPÁČKOVÁ, Jana. *Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení – mezioborová studie*. [online]. pravni prostor.cz, 24. května 2021 [cit. 23. května 2022]. Dostupné na <<https://www.pravni prostor.cz/clanky/ostatni-pravo/zjistovani-nazoru-ditete-v-soudnim-rizeni-mezioborova-studie>>.

HOLÁ, Lenka. *Praktické aspekty mediace v ČR* [online]. pravni prostor.cz, 22. června 2015 [cit. 21. března 2022]. Dostupné na <<https://www.pravni prostor.cz/clanky/ostatni-pravo/prakticke-aspekty-mediace-v-cr>>.

MACHKOVÁ, Alexandra. *Mýty a fakta o sexuálním zneužívání dětí* [online]. sancedetem.cz, 1. listopadu 2012 [cit. 4. června 2022]. Dostupné na <<https://sancedetem.cz/myty-fakta-o-sexualnim-zneuzivani-deti>>.

Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem. [online]. rm.coe.int, 17. listopadu 2010 [cit. 20. června 2022]. Dostupné na <<https://rm.coe.int/16806a452e>>.

REIJERNEK, Linda. *Děti v mediaci podle Lindy Reijerkerk*. [online]. amcr.cz, 2011 [cit. 22. června 2022]. Dostupné na <<https://www.amcr.cz/dokumenty/hp/deti-v-mediaci-podle-lindy-reijerkerk.pdf>>.

Jiné zdroje

KRAUS, Jan a kol. *Nový akademický slovník cizích slov*. 1. vydání. Praha: Academia, 2005, 879 s.

Abstrakt

Tématem diplomové práce je účast dítěte na rodinné mediaci. Dané téma bylo zvoleno s ohledem na to, že o problematice rodinné mediace, jakožto druhu mimosoudního řešení sporů, panuje stále poměrně nízké povědomí. Konkrétně pak oblast zapojení nezletilých dětí do celého procesu rodinné mediace nebyla doposud důkladně zmapována. Cílem diplomové práce je objasnit, jaká práva dítěti náleží v rámci rodinné mediace, jakou měrou by se mělo aktivně podílet na rodinné mediaci a jakým způsobem k nim v rámci tohoto procesu přistupovat. Následně také rozebrat argumenty pro i proti zapojení dětí do mediace.

Práce je členěna do čtyř hlavních kapitol. První kapitola se zaměřuje na definici základních pojmů, především pojmu mediace, rodina a rodinná mediace. Druhá kapitola se věnuje využití rodinné mediaci v praxi. Ve třetí kapitole je dán prostor participačním právům dětí, důkladněji je rozebráno především právo dítěte sdělit svůj názor. Čtvrtá kapitola se zabývá samotnou účastí dětí na rodinné mediaci, tím, jak nezletilé dítě vůbec zapojit do tohoto procesu a v jakých případech je to vhodné a v jakých naopak ne.

Abstract

The topic of the diploma thesis is the child's participation in family mediation. The topic was chosen with regard to the fact that there is still a relatively low awareness of the issue of family mediation, as a type of alternative dispute resolution. Specifically, the involvement of children in the whole process of family mediation has not yet been thoroughly mapped. The aim of the diploma thesis is to clarify what rights the child has in family mediation, how much the child should actively participate in family mediation and how to approach them in this process. Subsequently, to analyze the arguments for and against the involvement of children in mediation.

The thesis is divided into four main chapters. The first chapter focuses on the definition of basic terms, especially the concept of mediation, family and family mediation. The second chapter deals with the use of family mediation in practice. In the third chapter, space is given to children's participation rights, and the child's right to express his or her opinion is discussed in more detail. The fourth chapter deals with the participation of children in family mediation, how to involve a child in this process and in which cases it is appropriate and in which cases it is not.

Klíčová slova

Mediace, rodinná mediace, konflikt, rodina, dítě, zájem dítěte, participační práva, mediátor, právo dítěte vyjádřit svůj názor

Key words

Mediation, family mediation, conflict, family, child, child's interest, participatory rights, mediator, the right of the child to express his or her opinion